

české **V**ězeňství

čtvrtletník pro vězeňství a kriminální prevenci

2 / 2008

Vězeňství ve Svaté zemi
str. 2

Příslušníci VS ČR v akci na
Dnech Olomouckého kraje
str. 6

Švýcarská zkušenost:
Návštěva kantonu Curych
str. 31

... na svobodu!

jaké šance mají propuštění vězni
začít slušný život

**Jak se vyvíjí
kriminalita
mládeže.. str. 17**

**Zabezpečovací
detence .. str. 23**

**Vzpomínka na
Tomáše Vlasáka
str. 36**

Vězeňství ve Svaté zemi str. 2

Příslušníci v akci na Dnech Olomouckého kraje str. 6

Věznice ve Všehrdech oslavila 50. narozeniny str. 6

Oběť a její vrah str. 7

Reintegrační program str. 8

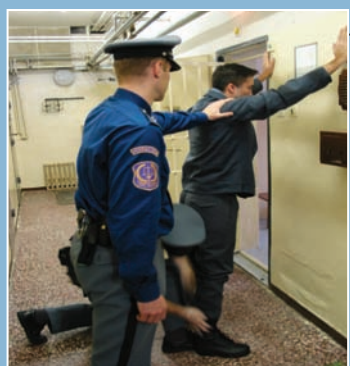

Propuštění vězni v pasti problémů resocializace str. 12

Novosedleckým vězňům svítí bílé světlo str. 16

Současný stav kriminality mládeže str. 17

Zabezpečovací detence pro ochranu společnosti str. 23

Vyhodnocení protidrogové politiky VSČR za rok 2007 str. 28

Švýcarská zkušenost str. 31

Úskalí svobodného přístupu k informacím ve vězeňské službě str. 34

Vzpomínka na Tomáše Vlasáka str. 36

Aktuálně z činnosti odborových organizací str. 37

ČESKÉ VĚZEŇSTVÍ č. 2/2008. Časopis vychází čtyřikrát ročně.

Vydavatel: Vězeňská služba České republiky, Soudní 1672/1a, 140 67 Praha 4, IČ 00212423

Editor: Robert Káčer, Robert Blanda; Grafická úprava: Karel Neuvirt

Foto: Vězeňská služba České republiky, archiv redakce

Adresa redakce: Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky, poštovní příhrádka 3, PSČ 140 67 Praha 4

<http://www.vscr.cz>; redakce-cv@grvs.justice.cz

telefon 244 024 111 (ústředna), 244 024 412, 244 024 415, fax: 241 409 072

Distribuce časopisu, objednávky a předplatné:

Martina Redlichová, tel.: 244 024 407, fax: 244 024 403, e-mail: mredlichova@grvs.justice.cz

Výroba: tiskárna Vazební věznice Praha – Pankrác

Publikování údajů a článků z Českého vězeňství není dovoleno bez souhlasu redakce.

© Vězeňská služba České republiky, Praha 2007, Registrační značka MK ČR 6334, ISSN 1213-9297.

A co dál?

Miloslav Jůzl

Starší, ze svých pozic a postů odcházející generace se domnívá, že s ní zároveň mizí i to všechno dobré, co vložila do rozvoje organizace, do lidských vztahů, do života na pracovišti atd. za jejich osobního přispění a že jejich nástupci zdaleka nebudou tak úspěšní, jako oni. Nově nastupující generace si naopak myslí, že je nejvyšší čas, aby ti starší již byli pryč, neboť si to konečně budou dělat po svém podle svých představ.

Jenomže obsadit daný post, zejména na vedoucí pozici, není vůbec jednoduché. Aspirant musí splňovat řadu kritérií od předepsaného stupně vzdělání přes požadovanou výši praxe až po osobnostní a charakterové rysy. A v tom je nemalá potíž. Obsadit danou funkci po všech stránkách kvalitním člověkem je čím dál více složitější. Vybrat vhodného aspiranta na manažerskou pozici vyžaduje od komise pro výběrové řízení velkou zodpovědnost.

Ať je tomu jakkoliv, praxe ukázala, že pravda o staré i mladé generaci je někde uprostřed. Letití manažeři jsou často přesvědčeni o své nepostradatelnosti, neomylnosti a dokonalosti. Na druhé straně jsou již vyhořelí a organizaci už nemají co nabídnout, v problémech a úkolech vidí už jen šedou hmotu, jež přenášejí na druhé. V tom okamžiku je čas co nejrychleji odejít. Nastoupivší mladí manažeři naopak nabývají dojmu spásitelnosti, bývají nepřiměřeně nároční a svá rozhodnutí vydávají bez ohledu na jejich účinek, často nepodložená vlastní zkušeností.

Tak jak to může fungovat všechno dál? Funguje to. Po odchodu staršího zkušeného manažera se jeho nový nástupce chvilku ve funkci hledá, tzv. *plácá se v tom*, pak po určitém čase *na to přijde* a svou činnost rozvine. Pakliže má trochu štěstí, jeho předchůdce mu roli usnadní tím, že mu předá své zkušenosti, kontakty a vysvětlí mu vše potřebné s funkcí spojené. Vzhledem k překotnosti doby (či z jiných důvodů) však často k takové situaci nedojde a dotyčný se opravdu novou pozicí musí prokousat sám bez jakéhokoliv přispění jiných.

Opět praxe však ukázala, že i po odchodu takových legend, jakými byli ředitelé věznic z Opavy, Heřmanic či jiných, organizační jednotka dál funguje pod vedením nových ředitelů a vedoucích pracovníků bez jakýchkoliv excesů. Čím to je? Na jedné straně je to dáno prozíravostí bývalých ředitelů o správném doporučení svých nových nástupců, na druhé straně dobře zasetý systém nepotřebuje výrazných změn a zásahů. Z toho si vezměme příklad. Ale i kdyby takový nebyl, pokrok a vývoj se nedá zastavit. Je možné ho nesprávnou volbou manažera zpomalit, přibrzdit, ale nikdy ne zastavit. Přestože tím dočasně může organizace i jednotlivci trpět, neúnosnost situace si nakonec stejně změnu vyžádá. Tak si přejme, aby starší manažeři byli postupně a plánovitě nahrazováni mladými s novými přístupy a nápady, které budou k dobru věci, a nikoliv jejich zkázou.

Plk. PhDr. Miloslav Jůzl opustil k 30. červnu 2008 funkci Vrchního ředitele kabinetu Generálního ředitele VS ČR, kterou zastával řadu let. V novém působišti mu přejeme hodně úspěchů a děkujeme mu za vše co pro službu udělal.

Redakce Českého vězeňství

Vězeňství ve Svaté zemi

Gabriela Slováková
Robert Blanda

Druhá polovina května patřila oficiální návštěvě generálního ředitele vězeňské služby Ludka Kuly v Izraeli, která se uskutečnila na pozvání generálního ředitele Izraelské vězeňské služby (IPS) Bennyho Kaniaka. Hlavním tématem mise bylo projednání možností spolupráce mezi oběma vězeňskými službami, představení izraelského vězeňského systému a návštěva několika věznic.

Generálního ředitele české vězeňské služby doprovázeli na Blízký východ jeho ekonomický a technický náměstek František Sejrek a zástupkyně ředitele kabinetu Gabriela Slováková. První zastávkou návštěvy české delegace v Izraeli bylo v neděli 18. května 2008 setkání s vedením izraelské vězeňské služby v čele s generálním ředitelem genpor. Bennym Kannikem a jeho náměstkou a diskuse o systému vězeňství v Izraeli. Budova generálního ředitelství se nachází asi půl hodiny jízdy z Tel Avivu v areálu mezi dvěma věznicemi. Zde hostitelé předvedli české delegaci ukázkový zásah svých dvou speciálních jednotek. Jednotka Masada předváděla zásah na ubytovně ve stanech pro nebezpečné zločince a zásah na cele, zatímco eskortní jednotka Nachson představila zásah se psy při problematické eskortě.

Věznice Megiddo a Hermon

O den později, v pondělí 19. května, se generální ředitel VS ČR Luděk Kula s doprovodem vydal na návštěvu věznice Megiddo, kde si prohlédl především ubytování bezpečnostních vězňů ve stanech. Vzhledem k tomu, že tito vězňové, převážně teroristé, byli převzati od armády, nepočítala Izraelská vězeňská služba s jejich ubytováním, takže pro ně momentálně buduje nové ubytovací kapacity. O ostrahu této věznice se stará mimo jiné i ozbrojená hlídka na koních, psi v ochranném pásmu, nezbytností jsou samozřejmě strážní věže.

V další navštívené věznici Hermon,

se česká delegace setkala se zdejší ředitelkou Leou Klinerovou a zaměstnanci. Generální ředitel VS ČR Luděk Kula zde zaměstnancům věznice prezentoval základní informace o českém vězeňství, což izraelští kolegové přijali jako velkou čest, neboť generálmajor Kula byl podle nich první vysoce postavený funkcionář, který se jim takto osobně věnoval. Při prohlídce věznice diskutovali zástupci české vězeňské služby s vězni o jejich životě ve věznici a programech pro léčbu a zacházení se závislými na alkoholu. Věznice Hermon slouží jako penitenciární zařízení pro vybrané vězně. Současně je to i rehabilitační centrum. Je to jediná věznice svého druhu v Izraeli, která má kapacitu šest stovek odsouzených. Vězni jsou zde rozděleni do tří kategorií. Do jedné patří léčba alkoholové závislosti, do druhé léčba drogové závislosti a do třetí pachatelé násilných trestných činů spáchaných ve vlastní rodině. Každá z těchto kategorií má svůj pavilon a funguje do určité míry samostatně. Vězni jsou rozděleni do skupin asi po 40, tyto skupiny fungují jako samostatný kolektiv čili rodina. Vězňové ve skupině jsou sami odpovědní za dodržování pravidel, mají vlastní hierarchii, přičemž každý má na starost nějakou konkrétní činnost či úkol, a to od nejjednodušší až po nejnáročnější. K úkolům patří například úklid a dodržování pořádku, dohled nad docházkou na vyučování a aktivity, sčítání, informace o ostatních vězních, kontakt s personálem a podobně.

Odpoledne se zástupci české vězeňské služby vydali k jezeru Tiberius, kde navštívili místní kostel. Celá oblast je pro křesťany posvátná, protože zde v biblických dobách konal zázraky Ježíš Kristus.

Mrtvé moře a věznice Haradim, Ofek a Rimmonim

V úterý 20. května se uskutečnilo setkání s pracovníky generálního ředitelství v čele s vedoucím mezinárodního oddělení Ianem Domnitzem. Debatovalo se o zahraničních projektech a aktivitách, recipročních stážích a o dalších formách možné spolupráce. Těmi jsou například společná školení zásahových jednotek, programy zacházení v centru Hermon, v Česku pak vzdělávací aktivity v Institutu vzdělávání VS ČR. Den ukončila návštěva známého Mrtvého moře. Jedná se o bezodtoké slané jezero, v Jižním distriktu v Izraeli, na Západním břehu Jordánu. Jezero je nejnižše položeným odkrytým místem na zemském povrchu a současně nejnižše položeným slaným jezerem a také nejslanějším jezerem na světě. Leží 418 m pod úrovní hladiny světových oceánů. Důsledkem vysokého podílu soli je vyšší hustota vody Mrtvého moře. O den později, ve středu 21. května se generální ředitel VS ČR Luděk Kula

vydal na návštěvu komplexu čtyř věznic, z nichž každá dvojice má společné operační středisko a kamerový systém. Stravování zajišťuje jedna z věznic, stejně jako logistiku a ekonomiku. Celý takový vězeňský komplex leží v otevřené krajině, mimo město. Věznice s maximální ostrahou Haradim byla otevřena v roce 1999 a je moderním zařízením s plánovaným počtem 640 míst. Ve skutečnosti je zde 860 míst, z toho 740 tvoří běžné kriminální trestné činy a 120 je určeno teroristům. Je zde také vazba pro obzvlášť nebezpečné zločince. Bezpečnost věznice je zajištěna vícepásmovým perimetrem, celý jsou postaveny z betonu, se železnými mřížemi vestavěnými do zdi a elektronicky ovládanými dveřmi. Také vstupy do jednotlivých oddělení jsou elektronicky ovládané. Vycházkové dvory jsou shora přehrazeny pletivem a monitorovány bezpečnostními kamerami. Vstup do venkovních prostor podléhá přísné kontrole, příslušníci vězeňské služby kontrolují každého kdo vchází nebo vychází, věznic se navíc mohou pohybovat mimo oddělení jen v doprovodu zaměstnance. Perimetr věznice je tvořen důmyslným systémem elektrického plotu doplněného běžným plotem bránícím přístupu k elektrickému a plotem zpomalovacím. Prostor mezi vnějším plotem a elektrickým plotem stráží psi, vnější obvod věznice navíc stráží jízdní hlídka.

U vstupu do objektu se provádějí

osobní prohlídky, které ovšem nesmějí kontrolovat tělní dutiny; sčítání vězňů se provádí pětikrát denně.

Věznice má 260 tabulkových míst pro zaměstnance, z toho 193 zaměstřaných na zajištění bezpečnosti, 27 zaměstnanců jsou vojáci, 31,5 míst tvoří administrativa a 24,5 specialisté. Ty tvoří jednak sociální pracovníci, vychovatelé, psychiatr, adiktolog, lékař a zubař. Někteří ze specialistů působí i v okolních věznicích.

Směna příslušníků vězeňské služby zde trvá 24 hodin, po nichž následují dva dny volna. Civilní zaměstnanci pracují devět a půl hodiny.

Věznice pro mladistvé Ofek je jedinou věznicí pro mladistvé v zemi, je zde umístěno ve čtyřech odděleních celkem 240 mladistvých ve věku 12-18 let. Věznice funguje v celodenním režimu od 6.00 do 21.00, tento čas je rozdělen mezi školní docházku, programy zacházení a zájmovou činnost. Sedm desítek mladistvých v této věznici trpí psychickými problémy a dalších deset má navíc sebevražedné sklony. Celkem zde pracuje 96 zaměstnanců, 56 z nich má na starosti zajištění bezpečnosti, sedm tvoří sociální pracovníci, pět speciálních pedagogů, čtyři vychovatelé (jeden na každé oddělení), zbytek je administrativa. Zaměstnance si může ředitelka věznice pplk. Nili Itzkovitchová vybírat sama, v ostatních věznicích funguje centrální náborové

středisko.

Věznice s ostrahou Rimmonim patří také do komplexu čtyř věznic a s věznicí Ofek sdílí jedno operační středisko a kamerový systém. Je zde umístěno 500 odsouzených. Tato věznice je pozoruhodná tím, že zde ředitel plk. Simon Bibas zavedl úsporný režim energetický program, recyklaci odpadu a ozdravný program pro zaměstnance. Ten spočívá v určité motivační soutěživosti, tři směny spolu soutěží, která dohromady nejvíc zhubne, zvítězí. Tento program je mezi zaměstnanci velmi populární a úspěšný.

Izraelské vězeňství

Izrael má v současnosti asi 26 000 vězňů, z toho téměř 10 000 tvoří bezpečnostní vězni – security prisoners. Jsou to zejména teroristé (přibližně polovina z nich je ubytována ve stanech s kapacitou až 100 osob). Security prisoners přešli v roce 2005 do působnosti Izraelské vězeňské služby, dříve spadali pod armádu, neboť se z větší části jednalo o válečné zločince.

Izrael má 32 věznic ve dvou stupních ostrahy, většinou se jedná o vězeňské komplexy spojující tři a čtyři věznice stojící blízko sebe s jednotným logistickým a ekonomickým zabezpečením. Početní poměr mezi příslušníky a vězni je 1:4

Izraelská vězeňská služba hospodaří s ročním rozpočtem ve výši cca 400 mil. euro a je zodpovědná i za uprchlíky v utečeneckých táborech. Armáda, policie i vězeňská služba patří pod ministerstvo vnitra, všechny služby mají stejné podmínky včetně platového ohodnocení.

Jeruzalém a návrat

Poslední den návštěvy, čtvrtek 22. května byl zasvěcen prohlídce Jeruzaléma a návštěvě památníku holocaustu Yad Vashem, kde generální ředitel VS ČR Luděk Kula s doprovodem uctil památku padlých. Při závěrečném setkání se oba generální ředitelé dohodli na rozvoji a perspektivách vzájemné spolupráce. Generální ředitel Luděk Kula se velmi zajímal o používání detekčních ráků, které mají v Izraeli velkou úspěšnost při objevování drog a dalších zakázaných látek. Oba ředitelé se shodli, že do budoucna bude možné uvažovat o dalších společných projektech a studijních cestách zaměstnanců obou služeb.

Speciální jednotky

V izraelské vězeňské službě působí dvě speciální jednotky. První z nich, Masada, funguje jako speciální pohotovostní zásahová jednotka. Má asi 50 členů a působí po celé zemi. Zásahuje především při vzpourách, teroristických útocích a podobně. Druhou je centrální eskortní jednotka Nachson. Izraelská vězeňská služba provádí asi 340 tisíc eskort za rok. Od roku 2004 k ní patří i psi speciálně cvičení na zásah při přepadení eskorty. Jedinou situací, kdy může příslušník vypustit psa bez náhubku, je při teroristickém útoku a přepadení eskorty s použitím střelné zbraně. Jinak zásah probíhá vždy za použití náhubku. Vybavení eskorty je velmi podobné jako v ČR, Izraelci navíc používají jako donucovací prostředek plynový kanistr Jacobson (C5).

Příslušníci VS ČR v akci na Dnech Olomouckého kraje

Náročnou práci příslušníků vězeňské služby představili veřejnosti v rámci oslav Dnů Olomouckého kraje kolegové ze speciální eskortní skupiny Vazební věznice Olomouc. Ukázka jejich práce je dobrým způsobem, jak motivovat nové zájemce o práci v našem bezpečnostním sboru.

Členové speciální eskortní skupiny olomoucké vazební věznice předvedli lidem dynamické ukázky služebních zákroků. V poslední květnový den se vazební věznice pod patronátem české armády a o den později pod záštitou Olomouckého kraje prezentovala společně s dalšími složkami integrovaného záchranného systému a to nejen svou technikou a eskortními vozidly, ale také praktickou ukázkou akceschopnosti a sebranosti při zákrocích pod jednotným velením.

Za třicetistupňového vedra příslušníci nastoupili v plné výstroji a výzbroji vážící přes 15 kg zahájili ukázky pěti mimořádných událostí a to napadení eskorty s mimořádným bezpečnostním opatřením za využití služebního psa, napadení eskortního vozidla střelnými zbraněmi, zneškodnění zvláště nebezpečné vězněné osoby nebo osob ve velkém prostředí (chod-

by, kulturní místnosti, vycházkové dvory) za využití zákroku služebního psa, zneškodnění ozbrojené vězněné osoby za pomoci expanzní zbraně Kraken a zneškodnění vězněné osoby pomocí hmatů a chvatů. Největší pozornost vzbudily u diváků zákroky se služebním psem, který v akci vypadal velmi nebezpečně a v pozici figuranta

by se nechtěl ocitnout nikdo z dotazovaných přítomných diváků.

Práci příslušníků, zejména jejich akceschopnost, sebranost a profesionalitu ocenili diváci zaslouženým potleskem. Také organizátoři oslav Dnů Olomouckého kraje projevíli zájem o další spolupráci při podobných událostech a ocenili prezentaci Vězeňské služby ČR příslušníky Vazební věznice Olomouc.

npor. Bc. František Jura

činnost eskortní skupiny

Poděkování za záchranu života

V sobotu 10. května se plk. Petr Prášil, pracující ve funkci vedoucího skupiny zajišťující výkon dozorcí služby ve Vazební věznici v Haagu stal na vlakovém nástupišti pod letištem Schiphol v Amsterdamu svědkem náhlé nevolnosti asi čtyřicetiletého muže, který zkolaboval a spadl do kolejiště právě před příjíždějící vlak. O záchranu muže se pokusil mladík, který za ním skočil do kolejiště, aby mu pomohl, neměl ale dostatek sil. Petr Prášil tedy skočil do kolejiště a bezvládného muže vyzdvihl na nástupiště a pomohl včas utéci i zachránci. Generální ředitel VS ČR Luděk Kula vyznamenal plk. Prášila Medailí VS ČR za statečnost.

Věznice ve Věhrdech oslavila 50. narozeniny

Bronislava Vetešníková

Ve dnech 27. a 28. května 2008 oslavila Věznice Věhrdy 50. výročí svého založení. Program prvního dne oslav tvořilo především společné setkání zaměstnanců s vedením věznice, prohlídka areálu a prezentace činnosti zásahové jednotky. Té se zúčastnili i hosté oslav včetně primátorky města Chomutova Ivany Řápkové a zástupců organizací a firem, s nimiž věznice spolupracuje. Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky zastupovali plk. Mgr. Pavel Ondrášek, plk. Mgr. Gabriela Slováková a tisková mluvčí Vězeňské služby Mgr. Alena Votická, kteří předali řediteli věznice plk. Mgr. Jiřímu Šrajberovi a oběma jeho zástupcům Čestné medaile za věrnou službu. Ale ani na další zaměstnance věznice se nezapomnělo. U příležitosti oslav udělil generální ředitel Vězeňské služby České republiky čestné medaile i dalším 15 zaměstnancům.

Oslavy založení věznice pokračovaly i druhý den, kdy byli pozváni bývalí zaměstnanci věznice, kteří jsou již na zaslouženém odpočinku, zaměstnavatelé odsouzených, zástupci škol, kteří zasedají v komisích při závěrečných zkouškách na školském vzdělávacím středisku věznice a stálí dodavatelé zboží do věznice. Všichni přítomní shlédli divadelní představení s názvem Drahý zesnulý, které nastudovala s odsouzenými v rámci dramatického kroužku PaedDr.

Marie Kindermannová. Program pokračoval prohlídkou věznice. Bývalí zaměstnanci navštívili svá předešlá pracoviště a pobesedovali se svými tehdejšími spolupracovníky. Na závěr si všichni odnesli drobné upomínkové předměty.

Bývalí zaměstnanci při prohlídce věznice

Oběť a její vrah

Oběť a její vrah. Oběť a vězeň. Nebo oběť a klient? Vyberte si...

Předkládám Vám následující, pro někoho možná i kontroverzní úvahu a činím tak s plným vědomím toho, že jí možná vzbudím vlnu nevole nejen u některých svých kolegů psychologů.

V posledním období se do slovníku vězeňských psychologů a ostatních odborných zaměstnanců plíživě vkrádá zcela zavádějící eufemistický výraz „klient“ či dokonce „uživatel služeb“, který nahrazuje původní zcela přesný a výstižný název vězeň. Někteří kolegové se zároveň dokonce až zdráhají slovo vězeň používat s tím, že je to cosi odsuzujícího, hanlivého, nehumánního. Přestože se jedná o osoby bezpochyby vězněné a ve vězení, obviněné, odsouzené.

Z úhlu pohledu, kterým hledíme na to, kdo je naším klientem, pochopitelně pramení i skutečnost, ke komu vztahujeme své poslání a plníme požadavky. Klientem vězeňského psychologa je společnost reprezentovaná státem a jeho požadavky. Nezanedbatelná část vězeňských psychologů však své poslání mylně spatřuje především v pomoci vězňům a nikoli společnosti. Tato „pomoc“ je však ze společenského hlediska často velmi málo přínosná až sporná (hraní s vězni v hudebních souborech, inscenování jejich divadelních her, výuka cizím jazykům, překlady korespondence apod.) a dokonce i kontraproduktivní (utěšování, vč. utěšování hlasu svědomí). Občas slyším, jak někteří kolegové bez uzardění zpochybňují práci orgánů činných v trestním řízení, bagatelizují některou trestnou činnost („jen“ vykradl byt), a dokonce i relativizují spravedlivost některých rozsudků. Ojedinelá není ani potřeba se vězňům zalíbit, být jimi chválen, přijímán, akceptován. Odpověď na otázku, z jakých osobnostních deficitů tyto nezdravé potřeby pramení je však na rozsáhlejší samostatnou úvahu.

Nově se objevují snahy oddělovat trestnou činnost od osobnosti vězňů s tvrzením, že „neodsuzujeme člověka, ale odsuzujeme jeho trestný čin“. Jako kdyby snad bylo možné problémovou složku z celku osobnosti nějak vypreparovat...

Je poctivé si přiznat, že za zdmi věznic se velmi málo pracuje s vinou, svědomím, odčiněním nebo narovnáním v zájmu oběti či společnosti. Zároveň ale nechybí snaha pomáhat vězňům k jejich hladkému podmínečnému propuštění, aniž by právě tak důležité otázky jako je přijetí trestu, viny a svědomí byly dostatečně zohledňovány. Zainteresovanost psychologa a dalších odborných zaměstnanců vůči vězni často končí u doporučení k pracovnímu zařazení, práce s pocitem viny absentuje. Je nebezpečné nahlížet si, že vzorným plněním vnitřního řádu a programu zacházení, jež často z velké části zahrnuje uklízení, estetizaci ubytoven, chov rybiček, plení záhonků, hraní na kytaru apod. dochází k nápravě vězně a tím se také mění jeho společenská nebezpečnost. Často zaslechnu i tvrzení, že vězeň je „hodný“, tzn. bezproblémový. Zcela bez reflexe toho, že dotyčný pouze účelově upravil své chování.

Kolegové, je možné tyto postoje a trendy obhájit před poškozenými, oběťmi a jejich rodinami, před většinovou společností?

Jsmo schopni odpovědně a kriticky nahlížet na poslání psychologa bezpečnostního sboru, určit priority našeho odborného zájmu a naplňovat očekávání společnosti?

Jako penitenciární (forenzní) psychologové nejsme povinováni vězně utěšovat, hýčkat, odpouštět jim a bavit je. Tato role nám nepřísluší. Cítíme-li se v ní dobře, běžme pracovat do pomáhající charitativní organizace. Vězeňská služba jí není. Jako státní zaměstnanci jsme povinováni především vůči společnosti a její zájmy mají být ve všem našem snažení na prvním místě. Pracujeme tedy s vězni tak, aby společnost byla do budoucna co nejméně poškozována, tzn. aby bylo co nejméně dalších obětí. Nikdy nepřestáváme mít na zřeteli osoby, se kterými se vězni dostanou do po návratu z vězení do vzájemného kontaktu. Po dobu výkonu vazby vězně udržujeme v takovém psychickém stavu, aby byli psychicky schopni účasti na spravedlivém procesu. Po dobu výkonu trestu pak s nimi pracujeme tak, aby alespoň částečně pochopili svoji vinu, pocítili výčitky svědomí a přijali osobní zodpovědnost za spáchaný trestný čin. Přitom se k nim pochopitelně nepřestáváme chovat slušně, korektně, profesionálně.

Humanizujeme vězeňství především v zájmu společnosti, její bezpečnost postavme na jednu z nejvyšších příček.

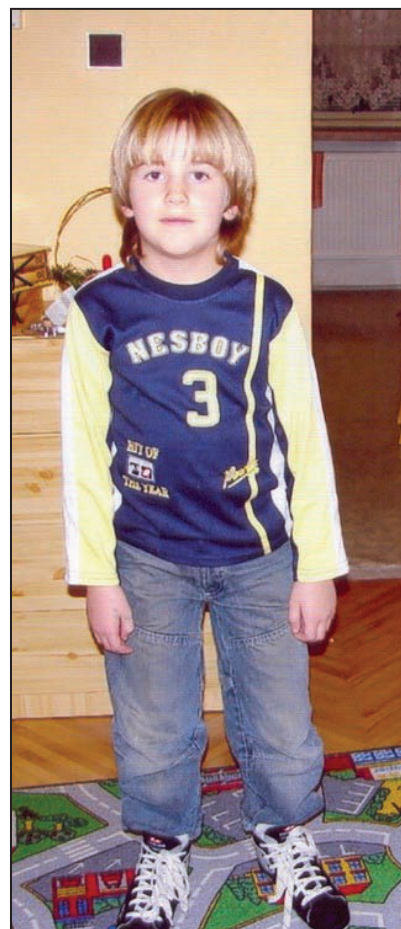
Při veškerém svém odborném snažení nezapomínejme na skutečné oběti, poškozené, pozůstalé. Nenechme na ně zapomenout ani pachatele trestných činů a pokusme se alespoň částečně zvýšit jejich citlivost k osudu obětí, naučit se je dívat jejich očima. Ztratíme-li ze zřetele skutečnost, co tyto jedinci provedli, zároveň ze zřetele ztratíme všechny bezejmenné oběti trestných činů - okradené, podvedené, oloupené nebo i znásilněné a zavražděné Jakuby Šimánky.

Teprve na poslední místo postavme individuální zájmy vězňů, tzn. všechny aktivity, které vedou k překonání nudy (vycházky na fotbal, do botanické zahrady, kina, posilovny...) a vytváření „dobrých časů“.

PhDr. Alena Hrnčířová, psychologka vazební věznice Praha-Ruzyně

Dívám se na dvě novinové fotografie. Z první se na mne dívá tvář znásilněného a poté zavražděného devítiletého Jakuba Šimánka, ze druhé tvář 43 letého Antonína Nováka, občana SR, v minulosti již souzeného za pohlavní zneužívání, který se pod tíhou důkazů k jeho vraždě přiznal. Za mířemi bezpochyby stráví dlouhou řadu let, případně celý zbytek života. A bude to tak správně. Pro pozůstalé, pro společnost.

Se zájmem budu očekávat Vaše diskusní příspěvky na emailu: Ahrncirova@vez.ruz.justice.cz

ilustrační foto: SPJ

Reintegrační program: pomoc propuštěným vězňům

Veronika Hušková

Veronika Hušková

Za hlavní příčiny lze považovat malou propojenost služeb a zároveň nízké povědomí cílové skupiny o stávající nabídce¹). Na tuto situaci reaguje projekt Šance²), který se prioritně zabývá zaměstnáváním osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody. „V přípravné fázi jsme vycházeli ze zřejmé skutečnosti, že vzniká jakési vzduchoprázdno v životě člověka v období po propuštění z vězení,“ popisuje vznik projektu jeho tehdejší vedoucí a zaměstnankyně hlavní realizátorské organizace Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o. s., Ludmila Hasmanová. Cílem autorů projektu Šance bylo proto vytvořit takový nástroj práce s odsouzenými, který by v sobě spojil přípravu na propuštění i podporu v prvních měsících na svobodě. Tak vznikl Reinte-

Přestože je v oblasti pomoci a podpory osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody vyvíjeno několik speciálních programů a aktivit jak ze strany státních, tak nevládních organizací, nedokáže stávající systém uspokojivě řešit mnoho potíží, s nimiž se bývalí vězni v prvních měsících na svobodě potýkají.

grační program - komplexní soubor aktivit podporujících klienty v řešení klíčových životních situací, například při hledání zaměstnání a bydlení, komunikaci s úřady či při vyrovnávání se s dluhy. Program začíná už ve vězení a klienti v něm mohou pokračovat i po svém propuštění. Záměrem této kontinuity je minimalizovat dobu, po kterou je propuštěný vězeň bez práce a sociální opory a předejít tak jeho dalšímu sociálnímu selhání a recidivě³).

Obecně lze říci, že první část Reintegračního programu - ve výkonu trestu - je zaměřena především na rozvoj kompetencí potřebných při návratu z výkonu trestu do společnosti a při vstupu na trh práce, zatímco druhá část - po propuštění - je orientována zejména na pomoc klientům při hledání zaměstnání v regionech v souladu s jejich předpoklady a možnostmi.

Cílovou skupinou Reintegračního programu jsou osoby odsouzené k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v době maximálně šest měsíců před propuštěním a šest měsíců po propuštění, které se do programu zapojí

dobrovolně na základě vlastního rozhodnutí, protože mají zájem o získání zaměstnání. Do programu nebyly zařazovány osoby, kterým bylo uloženo ochranné léčení a také osoby odsouzené za násilné trestné činy podle § 241 (znásilnění) a § 242 (pohlavní zneužívání)⁴).

Strukturu Reintegračního programu tvoří dohromady pět celků, které na sebe velmi úzce navazují (viz schéma struktury Reintegračního programu): motivační program, programy zaměřené na rozvoj znalostí a dovedností, příprava na uplatnění se na trhu práce, doplňkové rozvojové aktivity a mentoring.

kurz komunikačních dovedností

Klíčem je motivace

Na počátku je nutné klienta přesvědčit, aby změnil svůj dosavadní způsob života a snažil se řešit svou obtížnou situaci legálním způsobem. Proto první a velmi významnou část tvoří motivační program. Jeho obsahem jsou především tematické diskuse (individuální a skupinové) zaměřené na podporu pozitivního potenciálu odsouzeného. Konfrontují se postoje, minulost i budoucnost klienta. Součástí programu jsou besedy s bývalými vězni, kteří se úspěšně začlenili do společnosti a chtějí se podělit o své zkušenosti.

V průběhu motivačního programu si každý klient stanovuje vlastní individuální plán činností, v jehož plnění je poté pracovníky projektu podporován v průběhu výkonu trestu i po propuštění do civilního života. Klient si nejen může vybrat z nabízených aktivit Reintegračního programu, ale může také do značné míry ovlivňovat jeho obsah⁵).

K aktivitám, které mohou klienti v rámci Reintegračního programu absolvovat, patří programy zaměřené na rozvoj znalostí a dovedností.

*kurz komunikačních dovedností
ve věznici Vinařice*

V rámci nich se může klient účastnit například kurzu komunikačních dovedností, jehož hlavním smyslem je vybavit účastníky takovými poznatky a kompetencemi, které jim usnadní vstup do pracovního procesu. „Usilovali jsme o to, aby si účastníci uvědomili souvislosti mezi svým dosavadním vystupováním, chováním a vytvářením důvěry v druhých lidech a osvojili si společensky přijatelnější způsoby sebehovnosti,“ říká o kurzu komunikačních dovedností lektorka Kateřina Malá. Velký zájem měli doposud klienti Reintegračního programu o kurz právního minima, k němuž patří i právní poradna na dálku. Nejvíce je přitom podle lektorky Pavly Aschermannové zajímavé téma dluhů, se kterými se většina odsouzených potýká. „Ze zpětných vazeb i rozhovorů s klienty bylo zřejmé, že velmi cenné pro ně byly informace o exekucích – postup, jak probíhají, jaká pravidla musí dodržovat exekutor, jaké možnosti mají dlužníci. Také konzultace týkající se konkrétních problémů klientů byla hodnocena pozitivně,“ říká Aschermannová.

Struktura Reintegračního programu

Před výstupem z VTOS

Motivační program
individuální a skupinová práce

Programy zaměřené na rozvoj znalostí
a dovedností klienta

Příprava klientů na uplatnění se na
trhu práce

Doplňkové rozvojové aktivity

Po výstupu z VTOS

Mentoring

Další část Reintegračního programu se věnuje přípravě klientů na uplatnění se na trhu práce. Patří sem nejrozličnější rekvalifikační kurzy či kurzy doplňující mezery v dovednostech klientů. Při výběru zaměření je zejména nutné znát aktuální situaci na trhu práce, klienti se však mohou k výběru také vyjádřit. Doposud tak byly v rámci Reintegračního programu zrealizovány tyto kurzy: Obsluha vysokozdvížného vozíku, rekvalifikační kurz Malíř – natěrač – lakýrník či PC kurz. Aktivitou, která výrazně zvyšuje možnost klientů nalézt si po výstupu z výkonu trestu odnětí svobody práci, jsou náborové zaměstnavatelů ještě ve věznici. Tento krok pomáhá překonat rozpaky i nejistotu na obou stranách a zvyšuje také motivaci odsouzených. Vzhledem k velkému zájmu se uskutečnily celkem čtyři náborové, kterých se zúčastnilo 99 odsouzených. Podpůrnou funkcí v rámci přípravy klientů na trh práce mají přednášky zaměřené na konkrétní možnosti klientů při hledání zaměstnání v EU.

Tvůrčí psaní pomáhá

Samostatný blok Reintegračního programu tvoří doplňkové rozvojové aktivity, zahrnující například Kurz tvůrčího psaní. Přestože tato aktivita na první pohled do celkové nabídky příliš nezapadá, plní také velmi důležitou funkci. Obrací totiž pozornost klienta k hodnotám odlišným od těch, které ho přivedly do vězení. Kurz zahrnuje jak terapeutickou, tak rozvojovou část (klient rozvíjí schopnost písemného projevu, která je velmi důležitá pro hledání práce - psaní motivačního dopisu, písemná reakce na inzerát). „Všichni klienti byli v kurzu dobrovolně a mohli se další lekce nezúčastnit, jejich docházka a plnění úkolů i aktivita při hodinách však byla perfektní,“ vzpomíná na kurz tvůrčího psaní lektorka Silvie Tombová. „Výstupem i motivací byl pro ně realizovaný literární večer v literární kavárně Obrazník6) a zveřejnění prací ve Vězeňském občasníku7).“ Novinkou nejen pro klienty je další doplňková aktivita, a to příprava životopisu klienta v digitální podobě jakožto nový způsob komunikace při hledání práce. Velmi podstatnou součástí Reintegračního programu, bez níž by program nemohl být úspěšný, je mentoring. Tato aktivita je klíčovou náplní programu po propuštění. Podstatou a zároveň specifickým službu mentor je individuální podpora a poradenství poskytované vyškoleným laikem – mentorem. Mentor působí jako prostředník mezi klientem a institucemi podle individuálních potřeb klienta. Spolupráce mezi klientem a mentorem je oboustranně dobrovolná. K nejčastějším aktivitám mentora patří: řešení situace klienta

bezprostředně po propuštění, podpora při hledání vhodného zaměstnání a ubytování, hledání vhodných nástrojů pro řešení finanční situace klienta (dávky pomoci v hmotné nouzi, řešení zadluženosti), doprovázení klienta na úřady, motivace klientů k aktivnímu řešení životních problémů legální cestou. „Mentoring je známý z Ameriky a ze zemí západní Evropy. Jeho kouzlo je v tom, že pomůže klientovi přežít v přechodu z věznice do života na svobodě. Metafora jakéhosi převozníka je v tomto případě zcela na místě. Mentoring používá citlivý přístup, který je založen na vzájemné důvěře a rovnosti. Takový „profesionální kamarád“ v podobě mentora dokáže leckdy více, než deset úředníků najednou, což je jeho největším přínosem,“ říká o mentoringu Jan Hrubeš, probační úředník ze střediska Probační a mediační služby ČR v Chomutově, které využilo služby mentor pro své klienty. „Mí klienti oceňují možnost mít se na koho obrátit při jednání s institucemi, hlavně při řešení dluhů. Já u nich vnímám i nevyslovenou potřebu mít

rekvalifikační kurz

se komu svěřit,“ potvrzuje jeho slova mentorka Hana Koulová.

S ohledem na povahu Reintegračního programu se nenahraditelným partnerem projektu Šance stala Vězeňská služba ČR8). Díky ní mohl být Reintegrační program pilotně ověřen ve třech věznicích (Bělušice, Jiřice a Vinařice). Na otázku, co Vězeňskou službu ČR přesvědčilo, aby se do projektu zapojila, odpovídá Iva Vojtková, která v té době pracovala jako metodik odborného zacházení Vězeňské služby: „Projekt Šance je kompaktní celek a pomáhá zajistit pro klienta úspěšný přesah té bariéry, kterou je „vězeňská zeď“. Jeho podstata je v činnosti, která se snaží zamezit v nejvyšší možné míře recidivě. Dále

byla pro VS ČR důležitá dobrá připravenost celého projektu, v neposlední řadě pak spolehlivost a solidnost partnerů.“ Do projektu je zapojeno celkem devět partnerů (vládních i nevládních organizací), kteří spolu s hlavním realizátorem projektu Sdružením pro probaci a mediaci v justici, o.s., tvoří Koalici Šance9). Od počátku projektu Šance v roce 2004 byl Reintegrační program plně ověřen na 37 klientech10). Celkově se do projektu zapojilo 122 klientů a dle dostupných údajů třetina z těchto klientů dlouhodobě pracuje a vyhýbá se trestné činnosti. Služba mentor jako část Reintegračního programu byla v rámci projektu nabízena také klientům Probační a mediační služby ČR, klientkám Věznice Světla nad Sázavou a mladistvým z Výchovného ústavu v Pšově. Této nabídky využilo 35 klientů. Vzhledem k datu ukončení projektu Šance (srpen 2008) byli poslední klienti pro mentoring přijati 31. března 2008. V březnu 2008 byl Reintegrační program hodnocen odborníky v rámci validace11), přičemž byl členy validačních skupin posouzen jako velmi vhodný resocializační produkt a bylo doporučeno jeho systematické rozšíření a ukotvení v systému práce s cílovou skupinou. Ve zprávě z validačního jednání se uvádí, že „produkt je uplatnitelný i pro další cílové skupiny, zejména pro mladistvé (resp. mladé dospělé) opouštějící institucionální zařízení. Vzhledem ke své flexibilitě je realizovatelný v různých podmínkách a s ohledem na specifika jednotlivých regionů a individuální potřeby věznic. Zohledňuje rovněž individuální potřeby klienta a zaměřuje se na posilování kompetencí, které zvyšují šanci na úspěšnou resocializaci a uplatnění se na trhu práce.“ Protože projekt Šance v srpnu 2008 končí, je osud Reintegračního programu nejistý. Jeho realizátoři však usilují o to, aby mohl být Reintegrační program realizován i po ukončení projektu a mohl být rozšířen i do dalších regionů. „Za tímto účelem jednáme se zástupci Vězeňské služby ČR a Probační a mediační služby ČR a s dalšími organizacemi (např. Ministerstvo vnitra ČR, Republikový výbor prevence kriminality) a společně se snažíme vytvářet podmínky, které jsou k tomuto záměru potřeba. Jedná se nejen o hledání potřebných finančních prostředků, ale také vytvoření modelu partnerské spolupráce mezi vládními organizacemi a neziskovým sektorem. Právě tato partnerská spolupráce, vzájemná důvěra a respekt jsou významnými předpoklady k zlepšení situace v oblasti práce s lidmi, kteří opouštějí vězení a hledají své místo ve společnosti,“ reaguje na tuto situaci současná vedoucí projektu Šance a zároveň expertka mainstreamingu Lenka Ouradnicková ze Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o.s.

Poznámky:

1) Tyto závěry dokládají výsledky průzkumu potřeb 49 osob těsně před propuštěním z výkonu trestu odnětí svobody, jež na počátku roku 2008 provedli pracovníci projektu Šance (viz sborník Mezi vězením a komunitou, 2008, s. 19 – 22, dostupný na www.equal.spj.cz).

2) Projekt Šance (zaměstnávání osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody) je financován Evropským sociálním fondem EU a státním rozpočtem České republiky. Více informací na www.equal.spj.cz.

3) „Pomáhá přetnout kruh, který spočívá v tom, že stigmatizovaný jedinec (většinou bez potřebného vzdělání) nedostane práci, následkem toho nemá dostatek financí na základní životní potřeby a to je důvod, že je pro něho nejsnadnější cestou k zlepšení okamžité situace přikročit k dalšímu páčání trestné činnosti.“ (I.Vojtková, metodik odborného zacházení VSČR, v reakci na otázku V čem je podle vás Reintegrační program pro cílovou skupinu nejdůležitější?)

4) Možnost zařadit tyto klienty do Reintegračního programu by vyžadovalo speciální dovednosti pracovníků pro práci s rizikovými klienty a vytvoření zvláštních postupů pro ochranu pracovníků, především mentorů. V případě, že klient spáchal v minulosti trestný čin podle § 219 (vraždy) a § 222 (úmyslná těžká újma), se možnost jeho zařazení do programu posuzuje individuálně. Při posouzení vhodnosti klienta se vychází ze znaleckého posudku ze spisu a zprávy vězeňského psychologa, případně vyjádření vychovatelů. Na rozhodnutí o zařazení klienta se podílí odborný koordinátor, zástupce instituce zodpovědné za realizaci Reintegračního programu a příslušný mentor. Mentor s klientem spolupracuje na základě oboustranného dobrovolného souhlasu. (viz. kapitola Metodika Reintegračního programu v příloze sborníku Mezi vězením a komunitou, 2008, dostupný na www.equal.spj.cz)

5) Tím, že klienti mohou formulovat a připomínkovat jednotlivé aktivity Reintegračního programu, sami přispívají k jejich efektivitě (pozn.aut.)

6) Literární večer v rámci projektu Šance se uskutečnil 4. 10. 2007. Více informací na www.equal.spj.cz.

7) Vězeňský občasník vydává od listopadu 2007 sociálně – psychologické centrum O. s. Mosty v rámci projektu Šance.

8) V základním programovém prohlášení Koncepte českého vězeňství do roku 2015 je stanoveno, že Vězeňská služba České republiky přispívá k ochraně společnosti „nejen izolací pachatelů trestné činnosti, ale i vytvářením podmínek pro integraci odsouzených osob po propuštění z výkonu trestu a podporu jejich úsilí o převzetí zodpovědnosti za svůj život občana dodržujícího zákony.“

9) Koalice Šance tvoří: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o.s., Armáda spásy ČR, Český helsinský výbor, Občanská poradna Nymburk, o.s., O. s. Mosty – sociálně psychologické centrum, Probační a mediační služba ČR, Regionální středisko výchovy a vzdělávání, s.r.o., Most, Střední škola technická v Mostě, Úřad práce v Mostě, Vězeňská služba ČR (Věznice Bělušice, Jiřice a Vinařice).

10) Absolvovali obě části programu: ve VTOS i po propuštění.

11) Způsob, jak získat zhodnocení kvality produktu od skupin expertů na danou problematiku s cílem zvýšit jeho kvalitu a důvěryhodnost a zdokonalit strategii šíření produktu. Validace probíhá dle pravidel daných metodologií CIP Equal.

Statistika	ženy	muži	celkem
klienti Šance	13	109	122
prošli celým RP	0	37	37
jen programem ve VTOS	0	25	25
jen mentoring	6	29	35
zaměstnání	4	37	41
předčasně ukončili spolupráci	7	18	25

Literatura:

Koalice Šance. 2008. Metodika Reintegračního programu. Nепublikovaný rukopis.

Vězeňská služba ČR. 2005. Koncept českého vězeňství do roku 2015, dostupný z: http://ad.vscr.cz/news_files/Konceptce2015.pdf - cit. 14. 4. 2008

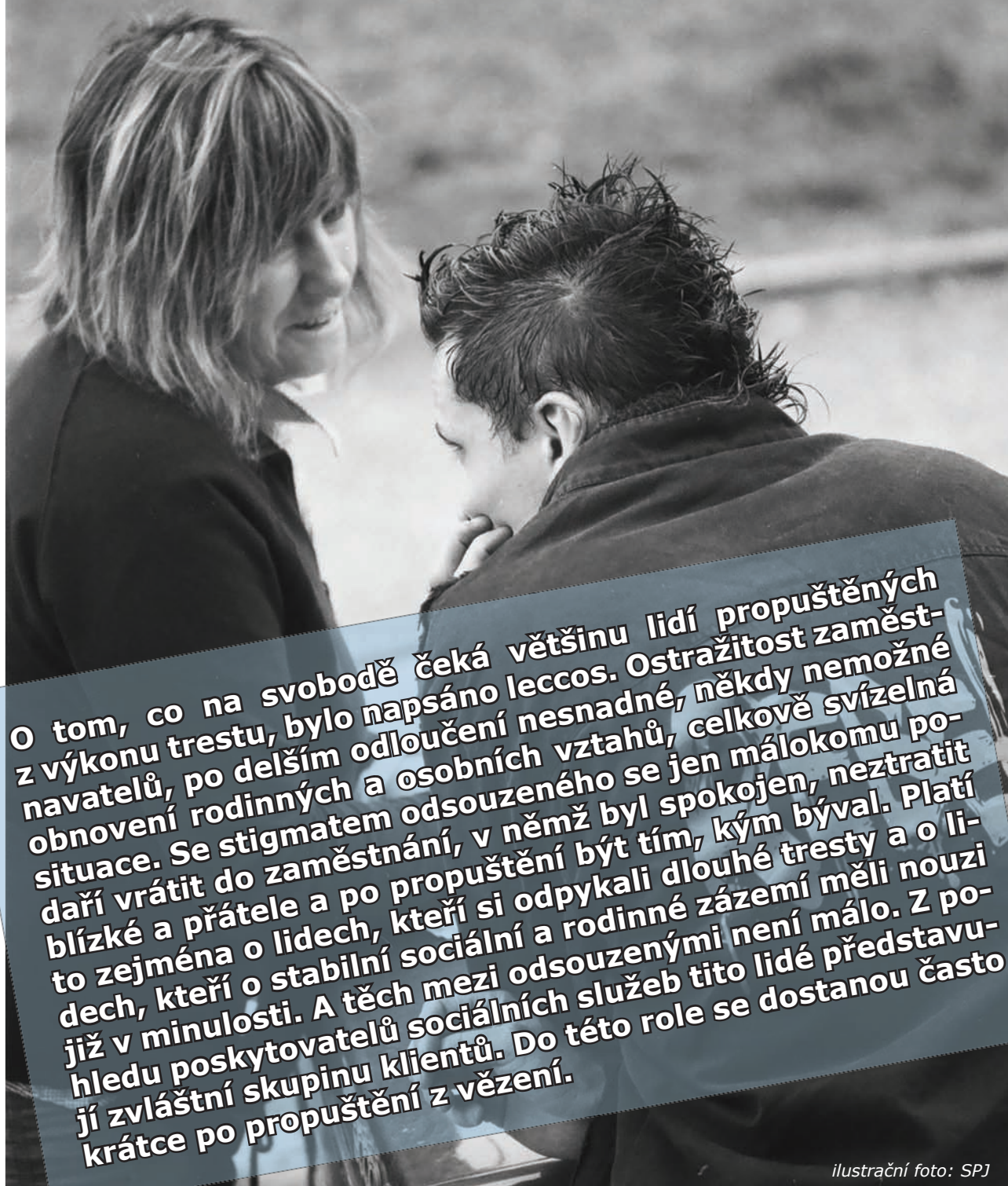
Koalice Šance. 2008. Zpráva z validačního jednání. Nепublikovaný rukopis.

Evropská unie. 2007. Lisabonská smlouva, dostupný z: <http://eur-lex.europa.eu/> - cit. 14. 4. 2008

Sesbírané citace pro publikaci o projektu Šance. 2008. Nепublikovaný rukopis.

Propuštění vězni v pasti problémů resocializace

Jan Frank

O tom, co na svobodě čeká většinu lidí propuštěných z výkonu trestu, bylo napsáno leccos. Ostražitosť zaměstnavatelů, po delším odloučení nesnadné, někdy nemožné obnovení rodinných a osobních vztahů, celkově svízelná situace. Se stigmatem odsouzeného se jen málokomu podaří vrátit do zaměstnání, v němž byl spokojen, neztratit blízké a přátele a po propuštění být tím, kým býval. Platí to zejména o lidech, kteří si odpykali dlouhé tresty a o lidech, kteří o stabilní sociální a rodinné zázemí měli nouzi již v minulosti. A těch mezi odsouzenými není málo. Z pohledu poskytovatelů sociálních služeb tito lidé představují zvláštní skupinu klientů. Do této role se dostanou často krátce po propuštění z vězení.

ilustrační foto: SPJ

Příkladem klienta v této situaci může být muž mezi 35-45 lety, několikrát soudně trestaný za majetkovou trestnou činnost. Dávku v hmotné nouzi, již mu poskytl v prvních dnech po propuštění kurátor příslušného úřadu městské části, utratil během několika dnů a v lepším případě si na noclehárně azylového domu předplatil několik nocí. Kromě sporadických kontaktů nemá rodinné zázemí, nemá žádný majetek, peníze na nájem a čekají ho exekuce v řádu desítek tisíc korun. Opět platí, že v lepším případě. Nedávno byl vyškrtnut z evidence Úřadu práce, protože se o den či dva později, než bylo dohodnuto, dostavil na povinnou konzultaci uchazeče o práci. Během následujícího půl roku mu proto nikdo nepomáhá hradit zdravotní pojištění, o sociálním nemluvě. Nároky na další hmotné dávky v nouzi jsou tak nanejvýš věcí teorie, tím spíše, že klient ve vězení nepracoval dost dlouho na to, aby mohl pomýšlet na podporu v nezaměstnanosti, nebo nepracoval vůbec.

Brigádu se mu nedaří najít, poněvadž zprostředkující agentury vyžadují čistý trestní rejstřík a ty, které jsou benevolentnější, nemají pro daného klienta stabilní nabídku pracovního uplatnění. Aby nebylo problémů málo, klient chce po propuštění z výkonu trestu žít v místě stovky kilometrů vzdáleném od svého trvalého bydliště, kde by těžko hledal práci. Tuto vzdálenost tedy musí nějakým způsobem překonat, aby úspěšně a včas zvládl prvotní úkony ve vztahu k úřadu práce a úřadu své městské části. Naštěstí má aspoň občanský průkaz, není závislý na omamných látkách, je v uspokojivém zdravotním stavu, schopný rámcové orientace v byrokratické a právní houštině a ještě má naději, že si před odchodem do důchodu odpracuje několik let potřebných pro přiznání důchodového zabezpečení.

Jedná se o jednu z nejhorších sociálních anamnéz. V případě, že se klient na sociální pracovníky o pomoc obrací a je dostatečně motivován, existuje trnitá cesta. Pokud motivován není a nebo jen do určité míry, vzrůstá riziko recidivy trestné činnosti. Krádež totiž všechny uvedené překážky obchází a prohlubující se krizi klienta řeší rychle, bezpracně a relativně efektivně. Častým „východiskem“ bývá také práce načerno, společensky méně nebezpečná varianta klientova chování v popsané situaci, která mu ale negarantuje jistý výdělek a svou podstatou je ilegální, byť břímě trestní odpovědnosti leží na zaměstnavateli. Zauzlení a kumulace nepříznivých faktorů v klientově situaci však svou vnitřní logikou oběma nežádoucím způsobům jejího překonání významně napomáhají. Recidivním momentem může být i prostý hlad.

rekvalifikační kurz
malíř - natěrač

Resocializace jako součást „trestu“?

Čtenáře jistě napadne, že klientově dopadu šlo teoreticky alespoň zčásti předejít a konkrétní propuštění z výkonu trestu nesnázemi nebo dokonce recidivou pyká za vlastní zjevné chyby. Jistě mají pravdu. Na druhé straně stojí za zamyšlení i ty faktory situace, které klient v dané chvíli nemá ve vlastních rukou, souvisí s neúprosnými pravidly úřadů, psaným právem, často nepředjímajícím komplikovanou životní realitu, se společenskými předsudky, mnohdy oprávněnými, a v neposlední řadě s tak subjektivní

veličinou, jakou je osobnost klienta. V jejich výčtu hrají tradiční prim předsudky zaměstnavatelů a právní rámec nároků na dávky státní sociální pomoci, jehož vstřícnost má z pochopitelných důvodů své meze. Obavy zaměstnavatelů přijmout do pracovního poměru člověka s čerstvým záznamem v rejstříku trestů, zvláště v případě majetkové a násilné trestné činnosti potrestané delším odnětím svobody, lze v podmínkách tržní neřizené ekonomiky jen těžko rozmělnit. Bohužel se to týká i většiny

nekvalifikovaných profesí a dokonce i krátkodobých brigádních úvazků, kdy ve hře bývá pověst zprostředkující agentury.

Výjimek v souvislosti s potřebou firem (jistě ne nekonečnou) získat pracovní sílu i díky programům vycházejícím ze státní či neziskové sféry přibývá, ale pravidlo platí. Také proto, že nejrozumnější probační, rekvalifikační a jiné resocializační programy počítají s ideálně motivovaným klientem. Dokáží ho zahrnout kvalitním poradenským a vzdělávacím servisem, ale pro kandidáta těchto služeb zápolí s elementárními problémy faktického přežití, v horším případě také s dluhy, gamblerstvím či alkoholem, jsou někdy až příliš odtažitě, teoretické a výchovné. A především mu nemohou vyjít v ústřety, pokud jde o palčivé materiální potřeby.

První kroky na svobodě

České věznice mají dobrý zvyk vybavit propouštěného vězně, kterého čeká nepříliš povzbudivá bezprostřední perspektiva, finanční částkou dost vysokou na to, aby se dopravil ke svému místně příslušnému kurátorovi, mohl si koupit něco k jídlu a zbylo mu na další nejnnutnější výlohy. Ten svému svěřenci zpravidla poskytne další dávku pomoci v hmotné nouzi „do začátku“ a informuje ho o možnosti požádat o sociální dávky různého typu. Pokud jim úřady práce či městských částí mohou zcela nebo aspoň zčásti vyhovět, jedná se pochopitelně o relativně nízké částky a proces jejich přiznání se počítá na dlouhé týdny. Patří-li klient zmíněnými základními charakteristikami do cílové skupiny služeb azylových a jiných zařízení pro lidi v nouzi, bývá jen otázkou času, kdy o informaci o nich buď požádá a nebo se do nich bez meškání dostaví.

Před poskytovateli sociálních služeb, nejčastěji tedy kurátory městských úřadů a sociálními pracovníky nevládních neziskových organizací, tak stojí teoreticky přibližně tento základní problém, k jehož řešení ho zavazuje Zákon o sociálních službách: pomoci klientovi s nalezením azylového ubytování, nebo mu ho přímo poskytnout a maximálně mu usnadnit přístup na trh práce, který povede k začlenění do společnosti. Praktická rovina bývá ale často jiná: klient o službu požádá teprve v situaci, kdy mu došlo, že práci tak snadno nenajde sám a že tam, kde chtěl, nemůže bydlet déle než týden. Má v kapse posledních 20 Kč a po cestě k poskytovateli sociální služby tak tak unikl ze spárů revizora. Poslední dva dny spal na ulici a začíná mu kručet v břiše. Potřebuje se osprchovat, vyprat si a také se mu rozpadají boty. Za týden se musí dostavit na úřad práce, který se nalézá v 50-200 km vzdáleném městě. To i při zpáteční cestě představuje cestovní náklady v řádu stovek korun. Nemá mobilní telefon. Brigádu kvůli zprostředkující roli poskytovatele sociální služby sežene, ale až třeba za týden a pouze na jeden den. Co s tím?

V žádném zákonu to napsáno není, nikde se o tom moc nemluví a i ti nejmilosrdnější úředníci státní i místní správy jsou někdy překvapeni tím, jak velké jsou díry v už beztak vcelku příznivě nastavené síti oficiálních sociálních služeb v naší zemi. Jsou to situace, kdy se dostává ke slovu charitativní pojetí sociální práce v tom nejhlubším slova smyslu, bez nadsázky křesťanském. A také šikovná improvizace a spolupráce s ostatními podobně profilovanými subjekty sociální sféry. Od motivovaného klienta toto sociální provizorium, nalézající se za hranicí představitivosti nejen zákonodárců, vyžaduje jednak schopnost dodržovat zásady spolupráce s poskytovatelem péče (de facto dočasnou ztrátu osobní suverenity), jednak rozvahu a trpělivost k časově náročnému řešení. Nic jiného mu prakticky nezbývá. Pokud vydrží, časem si najde práci a vlastní bydlení, byť na úrovni, s níž se musí vyrovnat, může si tým pracovníků, který klienta v krizové situaci zachytil, gratulovat. V ohledu sociálním k tomu, že pomohl člověku, v ohledu prevence kriminality k tomu, že pomohl pohnout spirálou stigmatizace, jež jednou odsouzeného člověka může vést k opakování trestné činnosti.

Snadný návrat do vězení

Rozptýlit společenské předsudky vůči lidem s vězeňskou zkušeností, a tím jim usnadnit možnost návratu do běžného života, je velmi náročné. Možná to nemůže být jinak. Není ale žádoucí ani to, aby šanci vůbec neměli, aby se vraceli se k trestné činnosti, proti své vůli žili jako bezdomovci a jejich jedinou stabilní perspektivou byly sociální dávky, práce na černo nebo legální, ale naprosto podřadná. Reflexí této potřeby jsou nejrůznější programy chráněného bydlení, tréninkového zaměstnání a dalších postpenitenciárních služeb, které se setkají se zájmem a podporou ze strany státní správy, samosprávy, nadací a soukromých subjektů. Nemohou zaručit 100% úspěšnost sociální a kriminální prevence, ale v důsledku celkové hmotné i morální náklady vyplývající ze zanedbání péče o propuštěné vězně šetří. Z hlediska neziskových organizací zaměřených na pomoc sociálně znevýhodněným mužům a ženám přicházejícím z výkonu trestu, kteří se ocitli v tísnivé situaci, zdánlivě netvoří exkluzivní klientelu, neboť se z formálního hlediska potýkají přibližně se stejnými problémy jako ostatní sociálně slabí klienti. Nemají kde složit hlavu a potřebují dávky státní sociální podpory nebo dávky v hmotné nouzi (aspoň dočasné) a nestabilně si vedou na trhu práce. Propuštění vězni, zvláště ti vracející se po trestech delších tří let, se však odlišují. Nejen tím, že ještě obtížněji hledají práci, ale zejména psychologicky. Zatímco „běžní“ sociálně slabí klienti jsou přímými svědky událostí vedoucích k jejich společenskému propadu, mnozí vězni se skutečnými či latentními bezdomovci se vším co k tomu patří, stali ve výkonu trestu. Nemohli platit nájem a nejrůznější pohledávky, nemohli rozptýlit samotu bývalých partnerů, být s dětmi, udržet klíčové sociální kontakty. To vše je tedy také jakýsi trest za spáchaný skutek.

Jedná-li se o tresty na hranici desetiletého odnětí svobody, jež vzniká i součtem jednotlivých kratších trestů, zmíněnou zkušenost umocňuje i tzv. syndrom prizonizace. Člověk dlouhodobě vězněný pevně zvnitřňuje vězeňské návyky. Spíše než postupovat samostatně je uvyklý příkazům, zákazům a spolehlivě

ilustrační foto: VV Olomouc

fungujícímu vězeňskému rámci své osobní svobody. Po propuštění je deorientovaný, možností standardního legálního chování vyplývajících z nabyté svobody se často zmocňuje ostýchavě a váhá. Hovoří-li s člověkem, kterého ztotožňuje s institucí, s níž o čemsi vyjednává, v počátcích má tendenci vnímat jej jako velitele, jeho rady a doporučení chápat nekriticky a řídit se jimi jako příkazy. Dlouhé věznění mívá ve vědomí vězně zpravidla za následek i jakousi hibernaci světa jaký byl před nástupem trestu. Úřady se řídí novými pravidly, jezdí jiné linky veřejné dopravy, v ulicích je mnohem více aut jiných značek, jinak se štipají lístky, užívání mobilního telefonu a internetu je standardní dovedností atd. Život je mnohem dynamičtější, penězi se platí za mnohé, co dříve bývalo zadarmo, mění se i etické normy, média atd.

Kromě těchto podstatných rysů nové situace v životě bývalých vězňů rolí hrává samozřejmě také vzpomínka na prožité ve věznici a na smysl trestu. A to zvláště v případě těch klientů sociálních služeb, kteří jsou pevně rozhodnuti zpět za mříže se už nikdy za žádnou cenu nevrátit. Začínají chápat dalekosáhlou stigmatu vězněného. Nejen když hledají práci, ale také v tak nevinných situacích jako náhodné setkání se starým známým. Pokud nemají obzvláštní štěstí a jedinečné schopnosti, musí se de facto smířit s tím, že jejich naděje na hladký kariérní postup v oboru, v němž se chtějí uplatnit, je opravdu malá. K důstojné obživě proto musí většinou hledat alternativní cesty. Aniž by odpor k práci, bezdomovectví, a pofiderní svobody s ním spojené byly jejich životním postojem, jsou nedobrovolně odkázáni na milosrdenství zaměstnavatelů a sociální solidaritu. Mohou také vzpomínat na ošklivé zážitky z vězení a v neposlední řadě také někteří přemítají o vině. Krátce řečeno, zkušenost propuštěného vězně zdaleka není jen sociální, ale v závislosti na charakteru daného klienta také existenciální a sociologicky významná.

Také proto mohou mít sociální služby zaměřené specificky na tuto klientelu velký přínos spočívající nejen ve specifických sociální práce jako takové, ale také v psychologickém přístupu. Mohou sociální prevenci posloužit též jako činitel působící proti rychlému odcizení klienta od světa, v němž se smí pohybovat bez omezení. Nezáleží to však jen na prostém poskytnutí ubytování či jiné služby, ale v případě psychologicky komplikovaných klientů též na profesionalitě a zkušenostech sociálního pracovníka, případně terapeuta. Prchlivého a výbušného klienta je velmi snadné ztratit, zvláště pokud přístup k němu nelze z praktických důvodů příliš nebo vůbec diferencovat od postoje k jiným a méně komplikovaným klientům. Na straně druhé pochopitelně nelze tolerovat zjevné a vědomé přestupky v chování klienta, byť je potřebný.

Pomoc jen aktivním?

O něco konkrétněji. Zkušenost nasvědčuje tomu, že účel sociální prevence a smysluplné charity plní zejména komplexní služba, poskytovaná buď v rámci jednoho zařízení, nebo na základě fungující spolupráce co nejmenšího počtu subjektů. Ideálním prostředím schopným do jisté míry vyjít vstříc rovněž duchovním potřebám odloučeného klienta s čerstvou vězeňskou zkušeností, motivací a sociálně-psychologickou anamnézou podobající se uvedenému modelu, jsou azylové domy s propracovaným systémem vnitřních pravidel a nakloněné práci se specifickými skupinami klientů včetně propuštěných vězňů. Ti se zde mohou zapojit do standardního programu. Na potřebnou dobu se ubytují na noclehárně za symbolické nocležné, potřebují-li, mohou při jednání s úřady počítat s osobní asistencí sociálních pracovníků a díky současným aktivizačním projektům také efektivně a za odborné asistence hledat práci. V ojedinělých a odůvodněných případech není vyloučena ani hmotná podpora.

Uvedené základní služby, byť jsou poskytovány ve skromných podmínkách, nejsou pro klienta finančně náročné. Pojí se k nim však určitá očekávání sociálních pracovníků. Jinými slovy, klient musí být aktivní, dodržovat řád daného zařízení a v předpokládaných termínech po krůčcích hmatatelně zlepšovat svou situaci, k jejímž specifickým by se mělo vždy přihlížet. Pokud se klient chová v těchto intencích, může počítat s tolerancí v případě nechtěných klopýtnutí a také motivací. Odpovídají-li tomu kapacity a možnosti daného zařízení, úspěšný klient, schopný vyšších výdajů, opouští anonymní noclehárnu, získává dlouhodobější místo na integrační ubytovně a tím pochopitelně další čas k sociální a psychologické adaptaci na život na svobodě. Trpí-li navzdory snaze stálými neúspěchy na trhu práce zaviněnými obsahem výpisu z registru trestů, a k tomu ještě například zápolí s důsledky ztráty občanského průkazu, hodí se možnost zapojit takového klienta také do tréninkových pracovních úvazků.

Touto rámcovou nabídkou se v současnosti většina nejvyspělejších (a také nejnakladnějších) českých projektů zaměřených na práci se sociálně slabými klienty, případně propuštěnými vězni jakožto specifickou skupinou, v zásadě vyčerpává. Stabilní nabídka pracovních míst pro navrátilce z výkonu trestu je prozatím vysněným a do budoucna jen těžko uskutečnitelným mýtem. Do té doby jej bude připomínat i situace propuštěných vězňů nalézajících se mezi pomyslnou Skyllou vězení a Charybdou věčného stigmatu. Odysseus a několik nejstatečnějších námořníků však bájnou soutěskou proplulo. Pokud budeme dost velkorysí a prozíraví, mohou proplout i sociálně slabí vězni.

Autor je pracovníkem Arcidiecézní charity Praha

Novosedleckým vězňům svítí Bílé světlo

Renata Černá

Věznice Nové Sedlo na Lounsku spolupracuje s občanským sdružením White Light I. Ústí nad Labem již druhým rokem. Formou přednášek a následných besed jsou odsouzení seznamováni s formou pomoci, kterou jim může po propuštění z výkonu trestu sdružení nabídnout.

Cílem programu o.s. White Light I. je umožnit klientovi zlepšit své sociální dovednosti a schopnosti tak, aby se uplatnil na trhu práce a tím omezil možnost sociálního vyloučení. Občanské sdružení poskytuje účastníkům psychosociální podporu a pomoc mladým lidem začlenit se do společnosti a plnohodnotného života. Program je určen mladým lidem ve věku do 30 let, kromě jiných i pro osoby přicházející z výkonu trestu odnětí svobody.

Jedna z takových besed se konala s odsouzenými zařazenými ve specializovaném oddělení, kam jsou zařazováni odsouzení s poruchou chování v důsledku užívání psychotropních látek. V průměru se těchto besed účastní na dvě desítky odsouzených. Besedy se pořádají dvakrát až třikrát ročně. Kromě základní myšlenky pomoci propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody a plynule se adaptovat pro běžný život, se rozvinula i spolupráce v oblasti výtvarně-pracovních činností.

Odsouzení zařazení v tomto oddělení šijí pro předškolní děti hračky, které rozvíjejí jejich motorické schopnosti. Občanské sdružení dále zorganizovalo sbírku nepotřebného oblečení, kte-

rě pak pracovníce sdružení přivezly našim odsouzeným jako materiál na výrobu dalších užitečných hraček. Odměnou pro účastníky sběrové akce byly dva maskoti – maxiopičky ušité odsouzenými, které zástupce odsouzených předal Kamile Rychlé ze sdružení White Light I. Věříme, že toto setkání nebylo poslední a že spolupráce bude pokračovat i v budoucnu

White Light I. poskytuje odsouzeným tyto služby:

- sociálně právní poradenství,
- podpůrný socioterapeutický program,
- skupinové a individuální aktivity,
- podporované zaměstnání.

White Light I.

Sociálně právní agentura White Light I. vznikla 1.června 2002 na základě udělení grantu CBC Phare ze Společného fondu malých projektů a poskytuje služby následné péče pro bývalé uživatele drog. Zavedením institutu služeb zaměstnanosti v oblasti péče o bývalé uživatele drog byla zjištěna silná poptávka po službách tohoto typu u širší cílové skupiny. V dubnu roku 2005 proto Sociálně právní agentura White Light I. rozjela nový Rekvalifikační program. Start programu umožnila grantová podpora CBC Phare – Operační program Rozvoj lidských zdrojů 2003, opatření 2.1. Cílovou skupinou programu byli mladí lidé ohrožení sociální exkluzí. Program byl ukončen k 15.07.2006. Nyní Spa White Light I. rozjíždí projekt nový, plynule navazující na projekt Rekvalifikace, a to projekt s názvem Re-Startujeme 07, jehož cílovou skupinou jsou především lidé s nízkým či nedokončeným vzděláním a lidé dlouhodobě nezaměstnaní. Projekt Re-Startujeme 07 je finančně podpořen z fondu SROP.

ilustrační foto: www.flickr.com

Současný stav kriminality mládeže

PhDr. Alena Marešová, IKSP Praha

Institut pro kriminologii a sociální prevenci

Pokaždé, když připravuji referát či článek věnovaný problematice delikvence mládeže, tak použiji nebo alespoň si vzpomenu na dvě rčení, která s oblibou používala moje babička. První zní: „Kde hřeší staří, tam se mladí učí špatnému“ a druhé: „Čím hrneček navře, tím také smrdí“.

První rčení je v souladu s mým názorem, že mládež je kontinuální součástí společnosti a výrazně svým vnějším chováním odráží stav morálky dospělých (a to především takových projevů morálky, které nejsou prezentovány dospělými veřejně). Tj. v chování mládeže se především odráží působení společnosti na ni v širším slova smyslu, v užším pak působení rodičů a dalších dospělých osob formujících mládež sociálními vztahy a tlaky ať pozitivně či negativně, vědomě či nevědomě, přímo či zprostředkovaně. Avšak v současném společenském klimatu mi uvědomění si takových souvislostí velmi často chybí. Mládež je vykreslována spíše jako samostatná skupina, která nám byla „nadělena“, s níž musíme něco udělat, protože je z nepochopitelných důvodů problémová.

Druhé rčení pak vystihuje další můj názor, že to jakým se stane člověk do svých cca 18-19 let, tak takovým zhruba zůstane již celý život. Změny sice jsou možné, ani nevylučuji možnost radikálních změn, ale bývají to jen výjimky potvrzující pravidlo a zpravidla jsou důsledkem mimořádných životních situací a vnějších událostí.

Teprve dodatečně po několika desetiletích jsem zjistila, že původ obou

rčení není v počátku minulého století - tj. v generaci mé babičky, ale, že představují obecné poznatky - tesařské do mramoru v dobách starověku. První zveřejnil ve svých Sentencích Publius Syrus v prvním století před našim letopočtem a druhé Horacius v Epištolách. Obě rčení tak pro mne dostala další rozměr: obecných poznatků, které doprovázejí současnou civilizaci, a to bez ohledu na čas a místo. Ale tím s hledáním pouček ve starověku končím.

Další můj názor souvisí již s obecně známým tvrzením, že optimálnost jakéhokoli působení na mládež je závislá jednak na osobnosti každého jednotlivce, na kterého je vědomě

působeno, jednak na prostředí, ve kterém je působení uplatňováno, což lze vyložit, že formování mládeže je vždy spojeno s určitým konkrétním časovým obdobím a existující společenskou situací a formujícími přístupy optimální (z pohledu společnosti) v určité době a situaci mohou a nemusí být optimální v jiných podmínkách a jiné době.

Současně však zdůrazňuji, že nevyznámám přístup, že za delikvenci mládeže může jen prostředí, které mládež obklopuje, že mládež je čistý list papíru na kterém se podepisuje problémová doba či dekadentní společnost, která by proto měla nést největší tíhu odpovědnosti za individuální selhání každého mladého člověka. Naopak upřednostňuji osobní odpovědnost (bez ohledu na věk) za vlastní chování a jednání i v kriminogenních situacích...

Vše, co jsem zde dosud řekla, mělo jen uvést názor, že kriminalita mládeže není problém jednoduchý a že jednoduchá vysvětlení tohoto jevu (teoretická i pragmatická) nejsou možná a jeho vyřešení v současné společnosti je vyloučené a že kriminalita mládeže, stejně jako kriminalita obecně, není jevem statickým, ale dynamickým, který pulsuje s dobou a takto je nutno na něj pohlížet.

Statistika jako základ

Stav kriminality v určité době i jeho změny v porovnání s dobou minulou či prognózy změn v čase budoucím, jsou v naší době obvykle popisovány a dokladovány statistickými údaji a komentáři k těmto údajům. Nejčastěji to jsou údaje a komentáře orgánů činných v trestním řízení, především pak policie. Jsou tudíž údaji o skutečích těchto orgánům známých, údaji o evidované kriminalitě a o zjištěných pachatelích a to, co není evidováno pak jakoby neexistuje. A na to, co je evidováno má vliv množství dalších, často neuvědomovaných a nezdůrazňovaných faktorů.

A tak, i když zcela pomineme existenci tzv. latentní kriminality, tj. kriminality, která nebyla zjištěna (krádeže doma, v bytech a obchodech, materiální škody na věcech které zdánlivě nikomu nepatří, skutky, které nejsou okolím nahlíženy jako kriminální), včetně kriminality zjištěné, ale patřičným orgánům neoznámené (např. také krádeže členům rodiny, v bytech známých a příbuzných, krádeže a podvody na pracovišti, domácí násilí apod.), zjistíme, že ani evidovaná kriminalita není pojmem se stejným obsahem v delším časovém období. A tak srovnání stavu kriminality v odlišných časových úsecích na stejném území se může stát, bez hlubšího a zasvěceného komentáře, spíše zavádějícím než dokumentujícím skutečné změny. Zásadním způsobem stav kriminality ovlivňuje trestní legislativa, na níž je vlastně statistika o kriminalitě vystavěna. Základním kamenem evidence kriminálních skutků a pachatelů je především definice co je trestným činem, včetně určení (u vybraných majetkových a hospodářských trestných činů) výše škody, která kriminální skutky dělí na přestupky a trestné činy, definice pokračujícího trestného činu, určení hranice trestní odpovědnosti pachatelů (se kterou souvisí rozdělení na trestné činy u dospělých a provinění u nedospělých pachatelů) atd. Také samotný systém sběru a zpracování statistických dat (například, zda do počtu trestných činů započítávat i přípravu a pokus o trestný čin, jak zpracovávat data, kde je více pachatelů, včetně trestně neodpovědných, v jakém stadiu trestního řízení zahrnout skutek - trestný čin do evidence atd.). Na stav ročních ukazatelů pak zásadní vliv může mít hromadná amnestie, zejména taková, která se vztahuje i na zahájená trestní řízení a v neposlední řadě politicky motivovaná dekriminlizace, příp. kriminalizace určitých způsobů jednání a chování anebo jen zvýšená pozornost (je to prokazatelné především u drogových deliktů, kuplířství, domácího násilí apod.)

Samostatnou součástí hodnocení stavu kriminality jsou pak porovnání statistik o kriminalitě v čase s využitím tzv. indexů, koeficientů apod., jež umožňují také srovnání stavu kriminality v mezinárodním měřítku. Jsou to číselná vyjádření poměru sledovaných jevů (osob), k počtu trvale k pobytu hlášených obyvatel určitého regionu, k počtu trestně odpovědných občanů konkrétního státu apod., kde kromě výše uvedených vlivů je nutno znát změny v zastoupení určitých kategorií skupin v populaci (v rozdělení podle věku, pohlaví, občanství aj.).

Seriózní hodnocení stavu kriminality se v souvislosti s uvedenými vlivy tak stává dosti složitým úkolem. A proto jednoduchá a rychlá hodnocení základních statistických údajů v konkrétním roce jsou zpravidla jen laickým popisem čísel, vytržených z kontextu, maximálně srovnaných s čísly v roce předchozím - viz většina komentářů v našich médiích, a mají mírně řečeno, téměř nulovou hodnotu. Někdy s ohledem na dopad takových zkrácených hodnocení na

širokou veřejnost a následně jejím prostřednictvím na politická rozhodnutí, jsou spíše omezujícím či škodícím prvkem, znesnadňujícím účinný zásah proti kriminalitě.

S ohledem na tyto skutečnosti pak musíme pohlížet na zveřejňované statistiky o kriminalitě, statistiky o trestných činech, o tzv. známých pachatelích, o osobách trestně stíhaných, obžalovaných, odsouzených i vězněných.

Kriminální statistika mládeže

Dvojnásobně to platí o kriminalitě páchané osobami mladšími osmnácti let - tj. osobami, na které orgány činné v trestním řízení pohlížejí v mnoha ohledech jinak než na osoby dospělé a o které mezi širokou veřejností kolují dosti specifické názory a přístupy podle hesla, že když jsem rodič a vychoval jsem či vychovávám děti, tak o výchově, příčinách dětských prohřešků, jejich řešení a jejich správném trestání vím své a nenechám si to hned tak od každého vymluvit.

Statistické údaje o kriminalitě mládeže jsou děleny do dvou kategorií. Na údaje o trestné činnosti dětí, nezletilých, nedospělců (jak jsou v různých resortech označovány), tj. osob mladších 15 let a údaje o trestné činnosti mladistvých (osob ve věku od 15 let do 18 let). U první kategorie jsou základním zdrojem statistiky Policie ČR a doplňkem statistiky Nejvyššího státního zastupitelství. U mladistvých (již trestně odpovědných osob) jsou pak zdrojem jak údaje policie, tak i státních zastupitelství a soudů, z justičních statistik pak nejčastěji ty údaje, jež byly publikovány v ročence kriminality ministerstva spravedlnosti.

Kriminalita mladistvých a trestní postih mladistvých jsou v materiálech obou resortů evidovány, zpracovávány, vyhodnocovány, komentovány a zveřejňovány vždy zvlášť. Především proto, že trestná činnost dětí a mladistvých se v mnoha ohledech od trestné činnosti starších věkových skupin výrazně liší, a to jak svojí strukturou, početností, způsoby provedení, motivací, tak i osobnostními charakteristikami pachatelů. Trestná činnost dětí a mladistvých se velmi těžko zjišťuje, prokazuje, vyšetřuje a postihuje. Latence u kriminality dětí a mladistvých se odhaduje jako větší než část evidované kriminality a její morální následky jsou považovány za společensky závažnější než u dospělých.

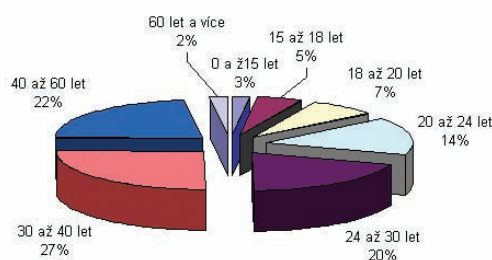
Věkové složení pachatelů

Následující graf, zpracovaný, stejně jako všechny ostatní grafy zde uvedené, ze statistik Policie ČR, ukazuje věkové složení policíí stíhaných a vyšetřovaných pachatelů trestné činnosti v roce 2007.

Z grafu je patrné, že mezi známými pachateli objasněné kriminality téměř polovinu (49 %) tvoří osoby ve věku do 30 let - před cca 10 lety to bylo cca 60 %, takže podíl mladších osob mezi známými pachateli radikálně klesá. Mezi nimi pak začnou častěji zaujímat pachatelé ve věku od 18 do 24 let (někdy též označování jako mladí dospělí).

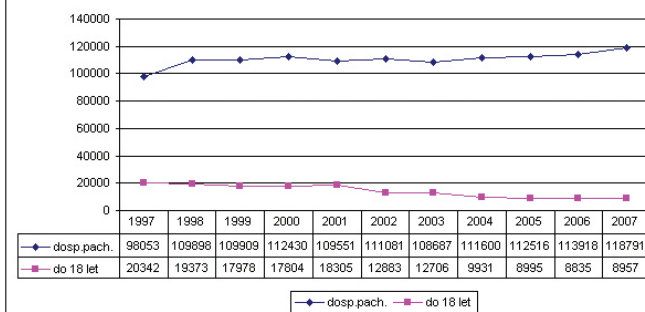
To, že změny v počtu známých pachatelů ovlivňují především změny v počtu pachatelů mladších 18 let dokládá další graf, který současně potvrzuje, že je každoročně stíháno zhruba stejné množství dospělých pachatelů, a to od roku 1998, kdežto počty delikventů do 18 let od téhož roku trvale klesají s výraznějším skokem v roce 2002. Mírné zvýšení počtu dospělých pachatelů v roce 2007 bylo způsobeno vyšším počtem pachatelů stíhaných za tzv. dopravní kriminalitu, konkrétně za jízdu autem bez řidičského oprávnění.

Věk známých pachatelů v roce 2007

Dospělí i nedospělí pachatelé byli v roce 2007 stíháni a vyšetřováni především pro majetkovou trestnou činnost, která tvoří více než 60 % z celkového počtu evidovaných trestných činů, převažují v ní krádeže - představují 58,5 % z celkové evidované kriminality. Z toho u většiny krádeží (přes 80 % krádeží nebylo objasněno) nebyl zjištěn pachatel. Tzv. známí pachatelé krádeží (kteří byli zjištěni u necelých 20 % krádeží evidovaných v roce 2007) pak představovali cca 23 % ze všech v tom roce stíhaných a vyšetřovaných pachatelů. Co do četnosti zastoupení mezi všemi známými pachateli v roce 2007, za pachateli majetkové kriminality (všech věkových kategorií) následovali dospělí pachatelé stíhaní pak za výše zmiňovanou dopravní kriminalitu, dále za úvěrové podvody, zanedbání povinné výživy a ohrožení pod vlivem návykové látky a opilství. U pachatelů - dětí a mladistvých, na rozdíl od dospělých - za osobami stíhanými za krádeže následují co do četnosti osoby stíhané za loupeže, úmyslné ublížení na zdraví, poškozování cizí věci, sprejství a drogové delikty, tj. vlastně za závažnější trestnou činnost než u dospělých.

Vývoj počtu známých pachatelů dospělých a nedospělých (do 18 let)

Kriminalita dětí

Graf č. 3 pak znázorňuje vývoj kriminality dětí (do 15 let). Jsou na něm dvě křivky - jedna ukazuje vývoj počtu policíí evidovaných trestných činů, spáchaných dětmi (nyní označovaných jako provinění) a druhá počty delikventů této věkové kategorie. Křivky se dynamicky vyvíjejí - od zjevného vzestupu až k radikálnímu poklesu posledních tří let.

Vrchol policíí evidované kriminality dětí do 15 let byl ve statistice vykázan v roce 1996 a 1999. Počty pachatelů-dětí byly nejvyšší v roce 1996. V tomto roce byly evidovány nejvyšší počty pachatelů mladších 15 let, ať již v kategorii dvanáctiletých či třináctiletých, u čtrnáctiletých pak byly absolutní počty pachatelů na druhé nejvyšší úrovni za posledních 10 let (nejvyšší počty byly u této věkové kategorie v roce 2001). Pro tyto kategorie spočítané indexy (vyjadřující poměr známých pachatelů mladších 15 let k 10 000 dětí stejné věkové kategorie v určitém roce) ukazují, že i relativní zastoupení delikventů v jednotlivých věkových skupinách nedelikventních vrstevníků bylo v roce 1996 v zásadě nejvyšší, přičemž i zde je zjevná závislost nárůstu zastoupení delikventů mezi vrstevníky se zvyšujícím se věkem mladých lidí.

Od roku 2002, kdy po výrazné novelizaci trestní legislativy, nastal výrazný pokles počtu známých delikventů do 15 let, se radikálně snižuje i index vyjadřující podíl dětských delikventů mezi vrstevníky. Nejvíce mezi dvanáctiletými delikventy - zhruba na polovinu.

V roce 2007 připadalo v přepočtu na 10 000 dětí v ČR 18 policíí objasněných trestných činů spáchaných nezletilým pachatelem (v roce 2002 - 34 a v roce 2001 - 60). V přepočtu na 10 000 mladistvých v ČR připadalo 209 objasněných trestných činů spáchaných mladistvým pachatelem (v roce 2002 - 271 a v roce 2001 - 321).

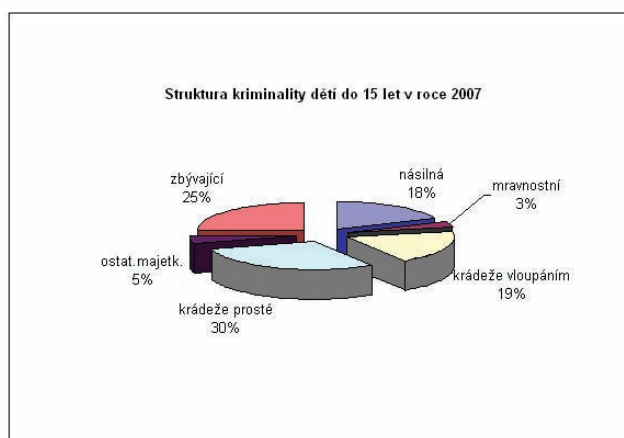
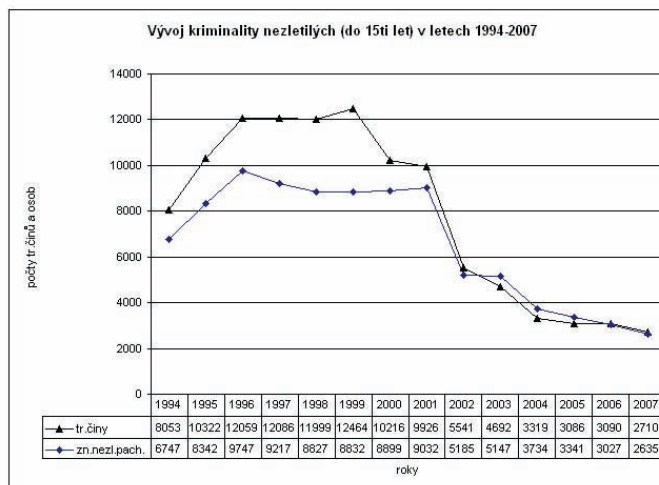
Analýzy kriminality dětí a mladistvých provedené IKSP pro potřebu resortu potvrzují názor, že kriminalita mládeže (alespoň podle počtu evidovaných trestných činů - provinění) narůstá s věkem. (Kulminuje pak ve věku tzv. mladých dospělých.) Rozdíl v absolutních počtech dvanáctiletých delikventů je zhruba dvojnásobně nižší než počet delikventů čtrnáctiletých. Z celkového nápadu nezletilců je každoročně v době spáchání kriminálního činu více jak jedna čtvrtina pachatelů mladší 12 let a tři čtvrtiny starší 12 let.

Struktura kriminality osob do 15 let v roce 2007 ukazuje (viz graf č.4), že se děti nejčastěji dopouštějí majetkové kriminality - konkrétně krádeží, které představují více než polovinu ze všech jimi spáchaných trestných činů. Pod označením zbývající kri-

minalita převažují trestné činy sprejství, výtržnictví, drogová trestná činnost, podílíctví, šíření poplašné zprávy a neoprávněné držení platební karty (je v souběhu obvykle s krádežemi).

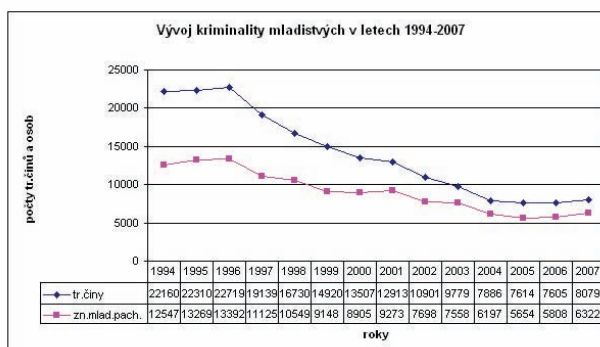
Pokles počtu provinění (u dospělých by to byly trestné činy), u nichž byl jako pachatel znám či zjištěn mladistvý, měl obdobný průběh jako u činů dětí, byť méně radikální. V roce 2006 došlo ke změně - po dlouho-

dobém období poklesu nastal mírný vzestup počtu evidovaných trestných činů spáchaných mladistvými a tento trend v roce 2007 pokračoval. Došlo i k nárůstu počtu mladistvých, jimž bylo sděleno podezření, nebo byl na ně podán návrh na potrestání. Nemalý podíl mezi stíhanými mladistvými měli ti, kterým byla dříve uložena ochranná nebo ústavní výchova a dopustili se trestné činnosti v souvislosti s útekem z výchovných zařízení.

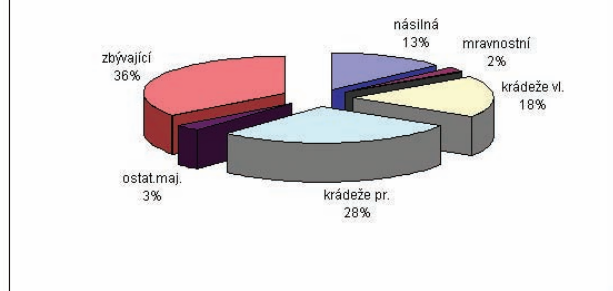
Kriminalita mladistvých

Graf č. 5 znázorňuje vývoj kriminality mladistvých podle statistik policie. Od obdobného grafu vývoje kriminality dětí se liší tím, že od roku 1996 křivky počtu evidovaných trestných činů spáchaných mladistvými a počtu trestně stíhaných mladistvých vytrvale jen klesají, a to až do roku 2006.

Další graf. ukazuje strukturu kriminality mladistvých v roce 2007. Při srovnání s obdobným grafem znázorňujícím strukturu kriminality dětí nenajdeme příliš odlišností. Liší se pouze u násilné trestné činnosti, jejíž podíl na celkové kriminalitě mladistvých je nižší než u pachatelů-dětí o 5 % a u zbývajících, jejíž podíl je o 11 % vyšší než u dětí do 15 let. Rozdíl v zastoupení ostatních druhů trestných činů je jen plus-mínus 1-2 %.

Struktura kriminality mladistvých pachatelů v roce 2007

Stejně jako u pachatelů do 15 let i u mladistvých v roce 2007 výrazně převažuje majetková trestná činnost, následuje tzv. zbývajících kriminalita, ve které je zastoupeno, obdobně jako u dětí, především: sprejství, výtržnictví, drogové delikty, maření úředního rozhodnutí, podílnictví a dopravní nedbalostní trestné činy. Za majetkovou a zbývajících trestnou činností následuje násilná trestná činnost. Podíl mravnostní kriminality činí 2 %.

Skladba trestné činnosti, z hlediska zastoupení jednotlivých trestných činů páchaných mladistvými, ve srovnání s předchozími roky zůstává neměnná, stále dominují krádeže, konkrétně tzv. krádeže prosté a krádeže vloupáním. Následují loupeže podle § 234 tr.zák. Poměrně výrazný vzestup počtu policí evidovaných trestných činů loupeže spáchaných mladistvými v letech 2002 až 2004 (z 481 v roce 2002 se jejich počet zvýšil na 539 v roce 2003 a na 611 v roce 2004) již nepokračuje - v roce 2007 poklesl na 461 loupež. Zvyšuje se však počet evidovaných

znásilnění (z 18 v roce 2003 na 24 v roce 2004 až na 31 v roce 2007). Počet vražd spáchaných mladistvými činil v letech 2002 a 2003 - 5 vražd ročně, v roce 2004 mimořádných 12 vražd, v roce 2007 - 10 vražd.

Pokud jde o trestný čin krádeže dle § 247 tr.zák., mladiství se ho většinou dopouštějí ve skupinách a často ve spojení s osobami mladšími 15 let, přičemž v Praze jde často i o cizí státní příslušníky. Obvykle se jedná o kapesní krádeže, ke kterým dochází v městské hromadné dopravě a na tržištích. Dále dochází ke krádežím v obchodních domech, přičemž zde odcizené věci jsou zpravidla určeny k prodeji a za utržené peníze si mladiství kupují drogy.

Dalšími nejběžněji páchanými trestnými činy mladistvými jsou tradiční trestné činy poškozování cizí věci podle § 257 tr.zák. a nově kriminalizované poškozování a zneužití záznamu na nosiči informací podle § 257 b) tr.zák., dále neoprávněné užívání cizí věci podle § 249 tr.zák. a ublížení na zdraví podle § 221 a § 222 tr.zák.

K prezentovanému trendu vývoje kriminality mladistvých je třeba ještě dodat, že již v předcházejícím období nastal výrazný populační pokles u věkové kategorie v rozmezí od 14 do 18 let (asi o 20 %), takže i když je evidován pokles ukazatelů o kriminalitě mládeže, nadále lze spíše vycházet z toho, že jde spíše o relativní vzestup. Tento jev - má-li být náležitě zhodnocen - pak ve svých důsledcích znamená, že nárůst zejména trestné činnosti mladistvých je fakticky vyšší, než by to odpovídalo příslušným statistickým podkladům.

Zločiny a tresty

Pokud jde o sankcionování mladistvých, tak nejčastěji jsou mladiství delikventi odsouzeni za majetkové trestné činy. V roce 2007 bylo z celkového počtu 2 949 odsouzených mladistvých delikventů (včetně 222 dívek) odsouzeno za majetkové trestné činy 948 osob, tj. třetina. Pouze 3 mladiství byli odsouzeni k nepodmíněnému trestům odnětí svobody. Obecně lze předpokládat, že případné snížení hranice trestní odpovědnosti na 14 let by nijak nezvýšilo počty vězněných mladistvých a že nárůst by bylo možno očekávat pouze v řádu jednotlivců.

Ze všech obžalovaných mladistvých bylo v roce 2007 (tj. z 8 171 osoby - dle statistik státních zastupitelství) celkem 406 mladistvých vyřízeno ve

Optimistický závěr

Závěr musí být optimistický. V tomto případě se do optimismu nemusím příliš nutit. Jednak mohu navázat na úvod svého referátu, tj. že stejný pohled na mládež a její budoucnost jako nyní platí v naší civilizaci již tisíciletí, a to bez větších výkyvů. Jednak mohu navázat na vlastní zkušenost. Kdysi v 80. letech mi byl odmítnut článek o delikvenci mládeže, protože prý vyzněl příliš pesimisticky a nebyl v něm zdůrazněn fakt, že rozhodující část mládeže tvoří zdravé jádro společnosti. Další vývoj potvrdil, že tehdejší mládež opravdu tvořila zdravé jádro společnosti. Dnes je tato mládež v tzv. nejlepším věku a pohoršuje se nad další generací mladých lidí.

Musíme se smířit s faktem, že kriminalita ještě dlouho zůstane součástí našeho běžného života a že kriminalita mládeže nemůže být výjimkou. Lze ji však ovlivňovat jak co do rozsahu, tak i co do závažnosti.

Jak jsem již uvedla ve své starší publikaci: Tam, kde značná část obyvatel vynakládá nemalé prostředky na různé typy her s naivní nadějí, že právě z nich se díky výhře stanou milionáři, kde se užívají tisíce prostitutek, četní provozovatelé erotických salónů, heren a výherních automatů, kde prosperuje pornografie i prodej alkoholu a drog. Tam, kde snaha zbohatnout nebo alespoň vydělat, vede k uskutečňování množství drobných i velkých podvodů a dalších kriminálních činů, které nejen, že často nejsou postihovány, ale není příliš velký zájem je zjišťovat a ani odsuzovat. Kde přestupky proti zákonu lze počítat na statisíce a pro osoby, které se jich dopouštějí jsou stereotypním způsobem chování, nelze očekávat, že výskyt sociálně patologických jevů a jejich negativní vliv na děti a mládež lze nějak radikálně snížit. Avšak můžeme doufat, že naší mládež pohled na námi páchané nepravosti tak zhnusí, že odsoudí náš způsob života a pokusí se sami svůj způsob života změnit k lepšímu.

zkráceném přípravném řízení. Výrazně mezi nimi převažovali zloději.

Z celkového počtu v roce 2007 odsouzených mladistvých - tj. 2 949 - bylo 78 % trestáno poprvé a 101 označeno soudem jako recidivisté. Dívek bylo odsouzeno 222 - tj. necelých 8 % ze všech odsouzených mladistvých. Je to menší podíl než u dospělých žen. Skladba uložených trestních opatření podporuje názor, že k mladistvým soudy přistupují relativně shovívavě:

- k nepodmíněnému trestu odnětí svobody byli odsouzeni tři mladiství,
- k podmíněným trestům 73 mladistvých,
- k obecně prospěšným pracím 35,
- trestní opatření bylo uloženo 2 098 mladistvým (tj. 71 % ze všech odsouzených mladistvých),
- upuštěno od potrestání bylo u 721 mladistvého (24 %).

-ochranná výchova byla uložena 41 mladistvému pachateli.

Takovému přístupu odpovídá i zastoupení mladistvých ve věznicích ČR. K 31.1.2007 bylo ve vazebních věznicích 41 mladistvých a vykonávalo trest odnětí svobody 126 mladistvých.

Klesá kriminalita mládeže?

Počet evidovaných (objasněných) trestných činů (provinění) spáchaných pachateli mladšími 18 let každoročně klesá. Klesají i počty známých delikventů této věkové kategorie. Celkový pokles kriminality mládeže je ovlivněn především poklesem evidované jimi spáchané majetkové kriminality, konkrétně krádeží. K největšímu poklesu došlo v roce 2002 po výrazné novelizaci trestního zákona.

Avšak zda skutečně dochází k poklesu kriminality dětí a mladistvých je nezodpovězenou otázkou. Spíše se zdá, že manipulací s trestní legislativou a změnami ve výkaznictví a statistikách jsme se dostali do stadia, kdy těžko nyní a v blízké budoucnosti budeme schopni dát na ni seriózní odpověď. Zatím jsme se ani nepokusili zmapovat latentní kriminalitu, skladbu možných pachatelů u neobjasněné kriminality, rozsah drobné neohlašované a proto neevidované kriminality jako je např. kriminalita páchaná v obchodech, na tržištích, pracovištích, doma. Nevíme nic o motivaci tzv. prvopachatelů, ani nejsme schopni odhadovat odraz společenských změn ve skladbě kriminality, neumíme posoudit kvalitu delikventům poskytovaných sociálních služeb, natož dopad dosud uplatňovaných preventivních aktivit, ale i účinnost represivních opatření. Kriminalizace některých způsobů jednání a chování a dekriminlizace jiných je prováděna více méně náhodně, a je motivována především politickými tlaky bez zvážení většiny jasně daných následků. Depenalizace se také příliš nepovedla, což se vcelku dalo předpokládat, ale nikdy to nikdo nechtěl slyšet. A za této situace nelze vytrhnout kriminalitu mládeže jako samostatný sociální fenomén, který lze i samostatně účinně řešit.

Můžeme si klást jen dílčí cíle, a to jak na úseku represivních opatření, tak i preventivních. Preventivní aktivity pak musí být zaměřeny na celou společnost: děti, mladistvé a především dospělé, delikventy i osoby, které dosud zákony respektují.

Je třeba pokračovat v úspěšných preventivních aktivitách a experimentovat s novými, zejména pak v oblasti ochrany občanů zákony respektujících. Především je nutno chránit dosud bezproblémovou mládež před všemi negativními společenskými jevy. Právě do ní by měla společnost investovat nejvíce. A v tomto úsilí nelze polevovat ani v případě, že efekt nebude okamžitý a že se objeví i u takové mládeže některé excesy (např. užívání lehkých drog, extremistické projevy apod.).

ilustrační foto: www.flickr.com camil tulcan

Zabezpečovací detence pro ochranu společnosti

pplk. Mgr. Jana FIRSTOVÁ

Policejní akademie ČR, katedra kriminologie

Systém ochranné léčby, tak jak je v současné době, dle stávající právní úpravy, v České republice realizován, prochází již delší dobu kritikou z řad odborné veřejnosti zamýšlející se nad její nedostatečností. Jde o opatření aplikované vůči osobám s vysokou mírou nebezpečnosti pro společnost, které se opakovaně dopouštějí závažné trestné činnosti v důsledku narušení jejich duševních funkcí. V rámci této skupiny delikventů se setkáváme též s jedinci, u kterých existuje vysoké riziko recidivy trestné činnosti z důvodu nízké, či vůbec nulové účinnosti standardní ochranné léčby. Příčiny tohoto stavu mohou být různé. Jde především o problém léčitelnosti daného duševního onemocnění v konkrétních případech, motivace pacienta k léčbě, účinnost jednotlivých léčebných, terapeutických programů, adekvátní délka léčby a další.

Alarmující skupinou, která již po řadu let „burcuje“ odborníky, zabývající se zacházením s vysoce nebezpečnými duševně narušenými pachateli, k diskuzi o nutnosti zavedení institutu zabezpečovací detence, je především skupina nebezpečných agresorů, sexuálních deviantů a dalších osob s nařízenou ochrannou léčbou, kteří se odmítají podrobit tomuto „mírnějšímu“ opatření, opakovaně maří účel ochranného léčení, dopouštějí se úteků, ohrožují životy, zdraví personálu psychiatrických léčeben, v nichž se ochranné léčení realizuje, ale i jiných osob.

Na nutnost zavedení tohoto institutu v České republice poukazují odborníci již od sedmdesátých let minulého století. Odkazují mimo jiné též na pozitivní zkušenosti s tímto institutem z řady evropských zemí, kde již má v některých případech mnohaletou tradici např. Nizozemí, Švýcarsko. Právě osvědčené, fungující modely ze zahraničí mohly být pro naše zákonodárce jakýmsi vodítkem v rámci chystané rekodifikace trestního zákonodárství ve smyslu rozšíření systému ochranných opatření o tento nový, ve světě osvědčený institut. Koneckonců již koncem 19. století italský pozitivista Franz v. Liszt v Marburském programu prosazoval myšlenku oddělení nenapravitelných zločinců od těch napravitelných, u kterých doporučoval resocializační zacházení, zatímco před těmi nenapravitelnými měla být společnost chráněna formou izolace právě v podobě zabezpečovací detence.

detence Brno

Nový typ ochranného opatření

V České republice byl přijat zákon o výkonu zabezpečovací detence (s účinností od 1.1. 2009), který podrobně upravuje výkon tohoto opatření v návaznosti na možnosti jeho ukládání dle novely trestního zákoníku, do kterého je tento institut začleněn jako nový druh ochranného opatření. Současná trestněprávní úprava počítá se třemi instituty ochranných opatření. Jedná se o ochrannou léčbu, ochrannou výchovu a zabránění věci. Z našeho pohledu aktuální ukládání ochranného léčení lze aplikovat vůči pachateli, který se dopustil trestného činu (případně v nepřítomnosti činu jinak trestného) ve stavu vyvolaném duševní poruchou příp. pod vlivem návykové látky a jeho pobyt na svobodě je nebezpečný. Dle řady odborníků se tento systém aplikace ochranného léčení jeví jako nedostačující a proto se v poslední době zintenzívněly přípravné práce na zavedení nového institutu v podobě zabezpečovací detence. Ta bude mít v nové právní úpravě subsidiární charakter ve vztahu k ochrannému léčení.

Dle některých autorů jde o určitou analogii ochranného léčení ústavního

určeného specifické skupině pachatelů.

Institut zabezpečovací detence je v naší právní úpravě koncipován jako nový nástroj sloužící k ochraně společnosti před skupinou pachatelů závažné trestné činnosti, kteří jsou často odborníky hodnoceni jako vysoce nebezpeční agresori, sexuální devianti apod. U těchto osob lze (na základě znaleckého posouzení jejich duševního stavu) důvodně předpokládat, že se v budoucnu dopustí opětovně závažné trestné činnosti. Navíc se bude týkat osob, které se odmítají podrobit ochrannému léčení, nespolupracují, výkon ochranné léčby závažným způsobem narušují, anebo jde u nich o tak závažné duševní onemocnění, kde pozitivní přínos léčby nelze očekávat.

Trestněprávní úprava

Trestní zákoník počítá s rozšířením ochranných opatření o další speciální typ tzv. zabezpečovací detence. Ta bude ukládána, jak již bylo výše naznačeno, pachatelům závažné trestné činnosti, kteří se dopouštějí delikventního jednání z důvodu poškození

volní nebo rozumové složky osobnosti. Dle této nové právní úpravy soud uloží zabezpečovací detenci v případech, kdy rozhodne o upuštění od potrestání pachatele, který spáchal úmyslný trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let, ve stavu zmenšené přičetnosti nebo ve stavu vyvolaném duševní poruchou, a nelze přitom očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možnostem působení na pachatele vedlo k dostatečné ochraně společnosti, a soud má za to, že zabezpečovací detence, kterou pachateli zároveň ukládá, zajistí ochranu společnosti lépe než trest.

Dále bude soud obligatorně ukládat zabezpečovací detenci pachateli činu jinak trestného, který by naplňoval znaky zvláště závažného trestného činu, pro nepřítomnost trestné neodpovědnosti, jehož pobyt na svobodě je nebezpečný a nelze očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možnostem působení na pachatele vedlo k dostatečné ochraně společnosti.

Fakultativní uložení zabezpečovací detence, dle nové právní úpravy, se bude týkat případů, kdy soud toto opatření bude moci uložit, vzhledem k osobě pachatele a s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a jeho poměrům i tehdy, pokud pachatel spáchal úmyslný trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let, ve stavu vyvolaném duševní poruchou, jeho pobyt na svobodě je nebezpečný a nelze očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možností působení na pachatele vedlo k dostatečné ochraně společnosti. Délka zabezpečovací detence potrvá, pokud to bude vyžadovat ochrana společnosti, na rozdíl od trestu odnětí svobody, který je časově limitován. Na základě tohoto ustanovení, lze tedy konstatovat, že hlavním cílem a účelem zabezpečovací detence je ochrana společnosti. Ochranná funkce tohoto institutu vystupuje do popředí, vedle toho se však za pomoci tohoto opatření bude usilovat o jakousi reedukaci, resocializaci u osob, u kterých by klasické ochranné léčení nesplnilo účel a kteří pro svou duševní poruchu nejsou schopni klasického výkonu trestu odnětí svobody.

Výkon zabezpečovací detence

Již výše zmíněná novela trestního zákona předurčuje základní právní rámec zákona o výkonu zabezpečovací detence. Samotné pojetí detence

a detenčních ústavů je v jednotlivých evropských zemích poněkud rozdílné a to co se týče organizačních záležitostí, právní úpravy, ale i samotných způsobů zacházení s osobami v detenci. V některých zemích se aplikuje členění dle charakteru osob, dle jejich psychiatrické diagnózy, kdežto v našich podmínkách bude prvotně určující stupeň nebezpečnosti pachatele pro společnost. Jednotlivé způsoby zacházení, terapeutické, výchovné a další programy se budou odvíjet dle možností jednotlivého detenčního ústavu, v mezích příslušné právní úpravy.

Právě zákon o výkonu zabezpečovací detence takový právní rámec pro samotný výkon tohoto opatření poskytuje. Dle zákona o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky se zřizují ústavy pro výkon zabezpečovací detence. Odborníci se shodují na tom, že dosavadní praxe, kdy osoby, pro které budou detenční ústavy zřízeny, jsou doposud v psychiatrických léčebnách nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, kde jim není často poskytována odborná péče z hlediska jejich specifických potřeb, není dostačující a efektivní. Ve věznicích si odsouzení sice odpykají trest, ale často zde nefungují různé léčebné, výchovné, terapeutické programy, určené právě skupině duševně narušených jedinců (se specifickými, individuálními potřebami), kteří se po propuštění na svobodu dopouštějí opakovaně nebezpečných deliktů, protože ve výkonu trestu se odborné působení (ve směru reedukace, resocializace) na jedince míjelo účinkem.

V psychiatrických léčebnách, které jsou zdravotnickými zařízeními sloužícími k léčbě a nedisponují tedy do-

statečným technickým a především personálním vybavením za účelem ostrahy, je pachatelům sice poskytována odborná lékařská péče, ale vzhledem k výše uvedeným aspektům se potýkají spíše s problémem bezpečnosti. Dochází často k napadání personálu, ale i jiných osob, osoby nemotivované k léčbě se často dopouštějí útěků z těchto zařízení a opakovaně se dopouštějí trestné činnosti. Zdravotnický personál je kvalifikovaný co se týče poskytování zdravotní péče, ale již nikoli k ostraze nebezpečných agresorů.

Ve zřizovaných detenčních ústavech by situace měla být poněkud odlišná. Jak již bylo výše uvedeno zřizovatelem je Vězeňská služba ČR a taktéž bude zajišťovat ostrahu v těchto zařízeních. Nebude zde školená pouze ostraha, ale i odborný personál z řad psychologů, psychiatrů, sociologů, pedagogů apod., který po odborné stránce bude zajišťovat plnění účelu zabezpečovací detence.

Z výše uvedeného vyplývá, že se již podařilo připravit určitý způsob řešení účinné ochrany společnosti před nebezpečnými delikventy, ať již v podobě novelizace trestního zákona, tak i specifické právní normy o výkonu zabezpečovací detence. Právní rámec pro zacházení s touto specifickou skupinou pachatelů již tedy máme, druhou stránkou věci bude její následná aplikace v praxi. V současné době nelze zatím toto hodnotit. Čas ukáže, zda se toto řešení jeví jako optimální, a je nutné konstatovat, že jistě nejde ani o podobu definitivní. V průběhu času, tak jak se bude společnost proměňovat, jistě vystanou nové problémy (právní, etické...), na které bude třeba

detence Vidnava

ba reagovat např. v podobě úpravy zákona.

Jisté již v tomto okamžiku je, že institut zabezpečovací detence, který lze charakterizovat (dle zahraničních zkušeností) jako potencionálně účinný a tolik potřebný institut z hlediska zacházení s nebezpečnými pachateli trestné činnosti, se již podařilo v našich podmínkách taktéž prosadit. Zda tento institut naplní očekávání spojená s jeho zavedením v České republice budeme moci hodnotit až s odstupem času. Všichni si jistě přejeme a věříme v jeho pozitivní přínos a budeme tedy se zájmem sledovat jeho zavedení a aplikaci v praxi.

Poznámky:

- 1) Nedopil, N. Forensische Psychiatrie, 2. Auflage, Stuttgart, New York: Tyjeme Verlag, 2000, s. 26.
- 2) Zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů
- 3) Zákon č. 140/1961Sb., trestní zákon ve znění pozdějších předpisů
- 4) Král, V. K institutu zabezpečovací detence v návrhu nového trestního zákona. Trestněprávní revue 12/2004.
- 5) Ust. § 25 zákona č. 140/1961Sb., trestní zákon ve znění pozdějších předpisů (s účinností od 1.1.2009)
- 6) Ust. § 72a odst. 1 zákona č. 140/1961Sb., trestní zákon ve znění pozdějších předpisů (s účinností od 1.1.2009)
- 7) Ust. § 72a odst. 5 zákona č. 140/1961Sb., trestní zákon ve znění pozdějších předpisů (s účinností od 1.1.2009)
- 8) Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Struktura zákona

Zákon o výkonu zabezpečovací detence

Část první

Hlava I. upravuje výkon zabezpečovací detence v duchu respektování lidské důstojnosti osob zde umístěných a podpory motivace chovance) k ochrannému léčení. V této části zákona též nalezneme ustanovení dotýkající se umístování chovanců do ústavu.

Hlava II. zákona upravuje důležitou součást výkonu tohoto opatření a to práva a povinnosti osob umístěných v zabezpečovací detenci. Při výkonu zabezpečovací detence je nepochybně zasahováno do sféry základních práv a svobod osob zde umístěných, což nepochybně nastoluje požadavek zákonného vymezení rozsahu a způsobů omezení práv těchto osob. Podrobnější úpravu pak nalezneme v prováděcích právních předpisech. Pro jednotlivá zařízení pro výkon zabezpečovací detence je úprava konkretizována v ústavních a organizačních řádech.

Hlava III. zákona se týká poskytování zdravotní a sociální péče. V hlavě IV. nalezneme ustanovení dotýkající se zaměstnávání chovanců, které se realizuje výlučně v prostorách ústavu (narozdíl od možností dle zákona o VTOS).

Hlava V. upravuje zacházení s chovanci, jejich zařazování do skupin se zdůrazněním povinnosti chovance účastnit se léčebných, psychologických, vzdělávacích, pedagogických, rehabilitačních a činnostních programů. Dále zde nalezneme povinnost zpracovávat vždy po třech měsících komplexní zprávu o stavu chovance se zaměřením se na prognózu jeho dalšího vývoje.

V hlavě VI. nalezneme úpravu kázeňské pravomoci ve vztahu k chovancům, jednotlivé kázeňské odměny a tresty.

Hlava VII. obsahuje opatření k zajištění bezpečnosti chovanců, ale i dalších osob přítomných v ústavu. Nachází se zde ustanovení o možnosti aplikace tzv. akutního krizového opatření spočívající v umístění chovance do izolační místnosti, v případě, kdy vážným způsobem ohrožuje bezprostředně sebe nebo jiného. Další ustanovení se dotýká použití omezovacích prostředků k ochraně chovanců i jiných osob.

Společná a závěrečná ustanovení obsažená v hlavě VIII. zákona se dotýkají evidence osob a další dokumentace související s výkonem zabezpečovací detence, dále zde nalezneme dozor státního zástupce nad dodržováním právních předpisů a nezbytnou spolupráci za účelem úspěšné reintegrace jedince do společnosti po propuštění z výkonu zabezpečovací detence nebo po převedení do ochranného léčení.

Část druhá

Od části druhé zákona procházíme výčtem změn jednotlivých právních předpisů úzce souvisejících a dotýkajících se problematiky výkonu zabezpečovací detence. Jde především o změnu trestního zákona, trestního řádu, zákona o soudnictví ve věcech mládeže a dalších norem s účinností od 1. ledna 2009.

Ke změnám dochází, v neposlední řadě, též v rámci zákona o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky. Dle tohoto zákona se ústavy pro výkon zabezpečovací detence stávají organizačními jednotkami Vězeňské služby ČR, které tato služba taktéž spravuje a střeží. To je velice významné z hlediska specifické skladby pachateli, kteří se v těchto ústavech ocitnou. Vzniknou tak zvýšené personální a bezpečnostně-technické nároky na provoz takovýchto zařízení. Na tomto místě je tedy nezbytná právní úprava vymezující specifické postavení Vězeňské služby ČR s vymezením jejich speciálních oprávnění při správě a střežení ústavů pro výkon zabezpečovací detence.

Výše uvedené v podobě zákona o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů bylo dne 2. dubna 2008 podepsáno prezidentem republiky s účinností od 1. ledna 2009.

Poznámky:

- 9) Pojem užívaný dle zákona č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů.

Personál

Dalším problémem při zřizování detenčních ústavů bude jistě personální obsazení. Máme dostatek proškoleného personálu, který bude v těchto specializovaných zařízeních pracovat? Musí jít o opravdové odborníky ve svém oboru (vězeňští pracovníci, psychiatři, lékaři, pedagogové apod.), na které budou kladeny vysoké nároky z hlediska profesionality v daném oboru, odolnosti vůči obrovské psychické zátěži, ale nesmí zde chybět ani opravdový zájem o práci tohoto druhu. Určitě zde velkou roli sehrává motivace. Pokud budeme hledat motivované odborníky, musíme jim samozřejmě i něco nabídnout a vykompenzovat tak vysokou náročnost a rizikovost daného zaměstnání. Především je třeba je zaplatit, případně nabídnout ubytování tak, jak je to zvykem v zahraničí včetně realizace dalších motivačních prvků (možnosti dalšího vzdělávání, rehabilitace apod.). Řadu odborníků již dnes máme, ale jde právě o to motivovat je k práci v zařízeních tohoto typu, kde je jejich schopností, dovedností ve vztahu k zacházení s problémovými jedinci více než třeba.

Ústavy pro výkon zabezpečovací detence

Zabezpečovací detence bude vykonávána v ústavu pro výkon zabezpečovací detence s léčebnými, psychologickými, vzdělávacími, pedagogickými, rehabilitačními a činnostními programy, tak stanoví novela trestního zákoníku. Těmito postupy se má mimo jiné čelit především nepříznivým důsledkům dlouhodobé detence. Jedním z cílů bude u těchto osob vzbudit rozhodnutí podrobit se ochrannému léčení ústavnímu, motivovat je k léčbě. Pokud dojde ke změně postoje osoby k léčbě, umožňuje novela trestního zákona změnu zabezpečovací detence na ústavní ochranné léčení, posléze případně i na léčení ambulantní. Proto je nezbytně nutné, aby výkon zabezpečovací detence vytvářel též podmínky pro pozdější plnohodnotný život jedince na svobodě. Za tímto účelem je třeba usilovat o to, aby v jednotlivých ústavech pro výkon zabezpečovací detence neustupoval požadavek resocializace jedince do pozadí a formou vhodných aktivit,

v rámci výše zmíněných pedagogických, psychologických, rehabilitačních aktivit, byl tento dílčí cíl taktéž naplňován a to vzhledem k individuálním možnostem každého pachatele. Nesmí se jednat tedy o pouhou izolaci pachatele za účelem ochrany společnosti, ale o komplex odborných aktivit směřujících k úspěšné reedukaci, resocializaci jedince. Základní právní rámec zacházení s pachateli ve výkonu zabezpečovací detence by měla stanovit speciální právní úprava v podobě zákona o výkonu zabezpečovací detence, který by měl být účinný od 1. ledna 2009.

Ze schválené právní úpravy je patrné, že v ústavech pro výkon zabezpečovací detence se, více než v jiných vězeňských institucích, bude prolínat složka justiční a zdravotnická. Zabezpečovací detence jakožto samostatný typ ústavní léčby bude, dle dosavadního záměru Ministerstva spravedlnosti, realizována ve dvou ústavech v rámci České republiky.

První detenční ústav začne fungovat s účinností nového zákona od 1. ledna 2009 v Brně. Tento objekt byl, dle vyjádření tiskové mluvčí ministerstva spravedlnosti, vybrán pro svou fi-

nanční i architektonickou výhodnost. Objekt splňuje moderní evropské standardy, je zde dostačující množství venkovních i vnitřních prostor pro realizaci léčebných, rehabilitačních, výchovných a jiných programů. Co se týče kapacity tohoto zařízení, tak se jedná prozatím o 48 míst.

Je jasné, že tento objekt nebude svou kapacitou dostačovat a proto se neustále jedná o dalších možnostech. Jedním z míst, o kterém se již delší dobu uvažuje je Vidnava na Jesenicku, kde by šlo o využití bývalého kněžského semináře. Kapacita objektu by zde postačovala přibližně pro 250 klientů s možností přestavby areálu s rozšířením až na 600 míst. Ale to jsou zatím pouze odhady a plány, které ještě nedošly do fáze definitivního rozhodnutí (aktuální stav v době autorizace článku). Dalším uvažovaným místem je v poslední době často zmiňována též věznice v Opavě, kde se hovoří až o 150 místech pro výkon zabezpečovací detence.

Poznámky:

10) Zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů.

Literatura:

Král, V. K institutu zabezpečovací detence v návrhu nového trestního zákona. Trestněprávní revue 12/2004.

Nedopil, N. Forensische Psychiatrie, 2. Auflage, Stuttgart, New York: Tyjeme Verlag, 2000.

Válková, H., Stočesová, S. (ed.) Detence – nový způsob ochrany společnosti před nebezpečnými pachateli? Trestněprávní, trestněpolitická a kriminologická perspektiva. Sborník příspěvků z odborného semináře. Plzeň: ZČU v Plzni, 2005.

Vanduchová, M. Ochranná detence z hlediska zásady přiměřenosti. Trestněprávní, trestněpolitická a kriminologická perspektiva. Sborník příspěvků z odborného semináře. Plzeň: ZČU v Plzni, 2005.

Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon ve znění pozdějších předpisů.

ilustrační foto: www.flickr.com

Vyhodnocení činnosti Vězeňské služby České republiky v protidrogové politice za období 2007 bylo schváleno v 26. května a 10. června bylo rozesláno ředitelům vazebních věznic a věznic a současně kontaktním drogovým osobám ve věznicích.

Vyhodnocení protidrogové politiky VSČR za rok 2007

plk. Mgr. Milan Hospodka

Protidrogová politika vychází z Plánu činnosti Vězeňské služby ČR v protidrogové politice na období 2007 – 2009, který byl schválen 12. listopadu 2007 byl schválen a podepsán v zastoupení I. náměstkem generálního ředitele VS ČR, plk. JUDr. Jaroslavem Gruberem. Plán je jediným platným dokumentem upravující protidrogovou činnost vězeňské služby. Jedná se o souhrn vládních úkolů z Akčního plánu realizace Národní strategie protidrogové politiky na období 2007 – 2009 (dále jen Akční plán) a úkolů vězeňské služby. Následující stať je výběrem výsledků a dalších zajímavých zjištění vyplývajících z Plánu činnosti VS ČR. Jeho obsahová struktura je koncipována v souladu s akčním plánem.

Bezdrogové zóny

Ve všech 35 vazebních věznicích a věznicích se nachází bezdrogové zóny. V těchto zónách se nacházejí jedinci, jimž byl nařízen výkon trestu odnětí svobody v dohledu (A), dozoru (B), ostraze (C) i ve zvýšené ostraze (D) a jsou do nich přijímáni jak uživatelé, tak i neuživatelé drog, bývalí uživatelé drog i experimentátoři. Kombinace těchto jedinců se v každé věznici liší. Dalo by se však konstatovat, že v současné době převažují neuživatelé drog, kteří jsou pracovně zařazeni.

Do bezdrogových zón jsou odsouzení přijímáni buď na základě rozhodnutí ošetřujícího lékaře v rámci vstupní prohlídky při nástupu do vězení, nebo

Přehled Specializovaných oddělení pro výkon ochranného léčení protitoxikomanického
v ústavní formě (SOÚL)

počet	věznice	profilace	cílová skupina	pohlaví cílové skupiny	kapacita			počty osob		
					2006	2007	rozdíl	2006	2007	rozdíl
1.	Opava	A, B, C	UD	M, Ž	56	56	0	100	103	3
2.	Rýnovice	C	UD	M	27	36	9	52	52	0
3.	Znojmo	B	UD	M	22	22	0	10	45	35
Celkem					105	114	9	162	200	38

Vysvětlivky:

kolonka profilace:

informuje o typech věznice u odsouzených, kteří se nacházejí v daných SOÚL

A - dohled

B - dozor

C - ostraha

kolonka cílová skupina:

informuje o složení odsouzených v SOÚL

UD - uživatelé drog s nařízenou ústavní léčbou protitoxikomanickou

kolonka pohlaví cílové skupiny:

M - muži

Ž - ženy

kolonka kapacita:

Výpočet kapacity = 4, 00 m2 /osoba

Přehled Specializovaných oddělení pro odsouzené s poruchou osobnosti a chování způsobenou užíváním psychotropních látek
oddělení bez nařízené ústavní léčby (SPO)

počet	věznice	profilace	cílová skupina	pohlaví cílové skupiny	kapacita			počty osob		
					2006	2007	rozdíl	2006	2007	rozdíl
1.	Bělušice	C	UD	M	32	33	1	62	57	-5
2.	Nové Sedlo	B	UD	M	60	60	0	130	146	16
3.	Ostrov	B	BÚ	M	36	32	-4	22	55	33
4.	Plzeň	C	UD	M	75	50	-25	262	73	-189
5.	Příbram	C	UD	M	40	40	0	68	41	-27
6.	Všehrdy	B	UD	M	43	43	0	81	47	-34
Celkem					286	258	-28	625	419	-206

Vysvětlivky:

kolonka profilace:

informuje o typech věznice u odsouzených, kteří se nacházejí v daných SPO

B - dozor

C - ostraha

kolonka cílová skupina:

informuje o složení odsouzených v SOÚL

BÚ - bývalý uživatelé drog, kteří jsou motivováni k dobrovolné abstinenci

UD - uživatelé drog

kolonka pohlaví cílové skupiny:

M - muži

kolonka kapacita:

Výpočet kapacity = 6, 00 m2 /osoba

na základě vlastní žádosti, kterou posuzuje komise složená z odborných zaměstnanců věznice. Důvodem pro vyřazení odsouzeného z bezdrogové zóny je porušení stanovených pravidel. Oproti r. 2006 došlo k navýšení o 4 zóny, kapacita se v r. 2007 zvýšila oproti minulému roku o 212 míst, tj. celkem na 1 877 míst. V BZ v r. 2007 vykonávalo trest odnětí svobody 3 524 odsouzených, tj. o 323 více než v r. 2006.

Substituční léčba

Po vyhodnocení průběhu pilotního projektu substituční léčby problémových uživatelů opiátů, který probíhal od 1. 5. 2006 ve vazební věznici Praha-Pankrác a věznici Příbram, bylo 30. 4. 2007 rozhodnuto o dalším pokračování a rozšíření tohoto druhu léčby. Byly vytipovány tři nové vazební věznice (Praha – Ruzyně,

Litoměřice, Brno) a pět věznic (Rýnovice, Opava, Olomouc, Kuřim, Břeclav), kde by v prvním čtvrtletí r. 2008 měla být nově zahájena substituční léčba. Všechny substituční programy budou v r. 2008 určeny jak pro muže (10 programů), tak pro ženy (6 programů). Tuto možnost mohou využít odsouzení zařazení do výkonu vazby či výkonu trestu odnětí svobody s dohledem (A), dozorem (B) a ostrahou (C). Bezplatná léčba se ve výše jmenovaných věznicích uskutečňuje prostřednictvím metadonu. Jiné látky např. Subutex si klient musí hradit sám. V případech abstinencních příznaků se používají preparáty ze skupiny psycholeptik a psychoanaleptik ke zvládnutí stavu klienta.

Do programu jsou zařazováni především odsouzení, kteří již zahájili substituční léčbu před nástupem výkonu trestu, a to ať dobrovolně nebo na základě soudního rozhodnutí o léčbě v průběhu výkonu trestu odnětí svobody. Klient může být do programu zařazen dvěma způsoby. V prvním se jedná o žádost zasloupanou před nástupem do výkonu vazby či výkonu trestu odnětí svobody adresovanou na GR VS k rukám ředitele odboru výkonu vazby a trestu, kde klient sám či v zastoupení svým terapeutem požádá o zařazení do programu substituční léčby. Nedílnou součástí žádosti je potvrzení ze zdravotnického zařízení, kde absolvoval (je) léčbu včetně základních informací o průběhu a výši dávek.

Druhým způsobem je zařazení prostřednictvím vstupního vyšetření obviněného či odsouzeného, kde ošetřující lékař může napsat diagnostický závěr s případným doporučením o zařazení do substituční léčby.

V roce 2007 prošlo substitučními programy (Vazební věznice Praha – Pankrác, Věznice Příbram) celkem 12 osob, kteří již před nástupem do výkonu vazby či trestu absolvovali tento typ léčby.

Neziskové organizace

S VS ČR spolupracovalo v roce 2007 celkem 49 nevládních neziskových organizací, které poskytovaly různé služby např. charitativní, sociální, apod. Služby spojené s protidrogovou politikou ve vězení zajišťovalo celkem šest neziskových organizací, které jsou sdružené v sekci Drogové služby ve vězení A.N.O. Jednalo se o následující organizace: Sananim Praha, Sdružení Podané ruce Brno, Sdružení Podané ruce Olomouc, Laxus Hradec Králové, Semiramis Nymburk, White light I Ústí nad Labem. Tyto neziskovky působily celkem v 19 věznicích a vazebních věznicích: v Brně, Hradci Králové, Hradci Králové – Pouchově, Plzni – Borech, Praze – Ruzyni, Olomouci, Praze – Pankrác, Břeclavi, Jiřicích, Kuřimi, Mirově, Odolově, Pardubicích, Světlé nad Sázavou a Valdicích.

Protidrogoví psi

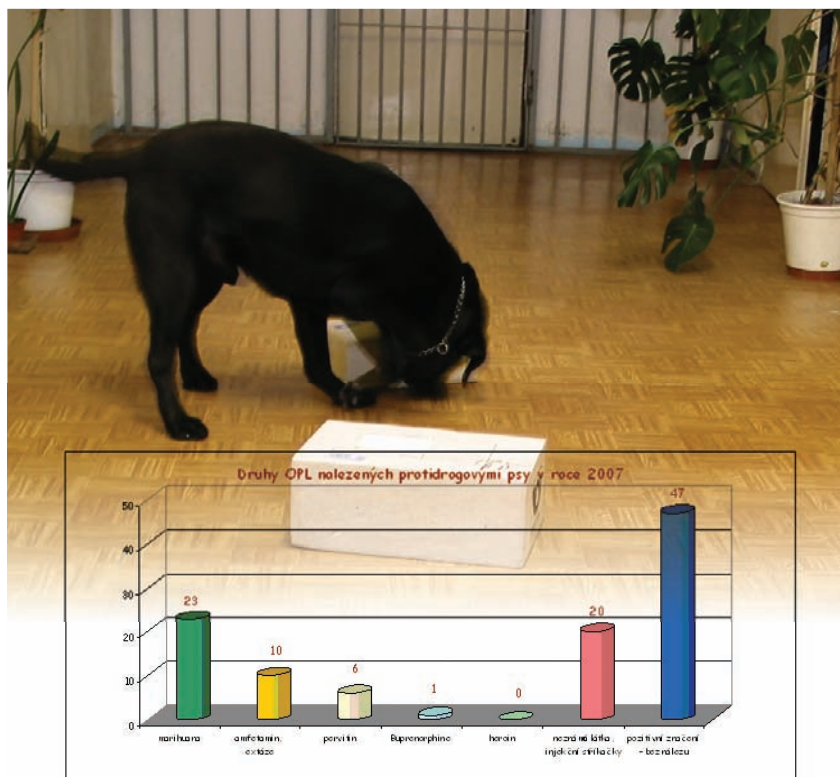
Ve VS ČR je zřízeno celkem 16 středisek protidrogových psů. Většina středisek má pod sebou spádové věznice, ve kterých vykonávají protidrogové prohlídky. Psi specialisté se nacházejí i v dalších věznicích mimo střediska. Ke konci roku 2007 bylo ve VS ČR celkem 75 psů specialistů, z nichž část je ve výcviku. V následujících letech se počítá se zvyšováním počtu protidrogových psů a to dle konkrétních podmínek jednotlivých věznic.

Ve všech 35 věznicích se uskutečňují plánované a namátkové prohlídky pomocí protidrogových psů. Jedná se o prohlídky ubytovacích a společných prostor, pracovišť, apod., včetně kontrol korespondence a balíků. Tito speciálně vycvičení psi byli ve 24 věznicích úspěšní, a to celkem ve 107 případech. Více informací o nalezených látkách je uvedeno v tabulce.

Monitoring drog

Monitoring užití nelegálních psychoaktivních látek ve věznicích probíhá od října r. 2005 prostřednictvím tzv. rychlých testů, tj. formou orientačního vyšetření moči testovacími proužky. Každý rychlý test zjišťuje přítomnost benzodiazepinů (BZD), metamfetaminu (pervitin), kanabinoidů (THC), morfia a buprenorfinu. Testování na drogy se ve VS ČR provádí následujícími pěti formami:

- 1) Vstupní testování při nástupu do výkonu vazby či výkonu trestu odnětí svobody se provádí pouze na základě rozhodnutí ošetřujícího lékaře.
- 2) Náhodné (systematické) testování se provádí u 5% obviněných, kteří vykonávají vazbu déle jak čtyři měsíce.
- 3) Čtvrtletně se průběžně testuje 10% odsouzených.
- 4) Testování v rámci substituční léčby.

5) Formou cíleného testování se provádí monitoring u osob, které jsou podezřelé z užití omamných a psychotropních látek. V tomto případě se jedná o obviněné, odsouzené a zaměstnance VS ČR.

V r. 2007 bylo testováno celkem 10 257 osob na základě výše uvedených oblastí monitoringu drog ve všech 35 věznicích. Z celkového počtu testovaných osob (10 257) bylo 2 191 pozitivních nálezů. Výsledky rychlých testů u zaměstnanců VS ČR byly negativní. Nejvíce pozitivních testů bylo zjištěno ve Vazební věznici Praha – Pankrác (532 osob). Vazební věznice Praha – Pankrác je nástupní věznicí. Z tohoto důvodu dochází k vysoké fluktuaci osob, z čehož vyplývá vyšší počet pozitivních nálezů.

Mezi obviněnými a odsouzenými se nejčastěji vyskytoval pervitin (231 obvinění, 505 odsouzení), následovalo THC (211 obvinění, 396 odsouzení) spolu s BZD (194 obvinění, 330 odsouzení). V souvislosti BZD je nutno podotknout, že tyto látky mohou být součástí medikace předepisované lékařem.

Připravované změny

V souladu se zadaným úkolem v Plánu činnosti VS ČR se připravuje jednotné Nařízení generálního ředitele, které bude od 1.1. 2009 upravovat protidrogovou politiku ve vězeňské službě respektive pravidla fungování BZ, Poraden drogové prevence a Registru uživatelů drog. Na tvorbě jednotného NGŘ se podílí Drogová pracovní skupina sestavená z odborných pracovníků VS ČR. V druhé polovině června se uskutečnil jednodenní seminář se zástupci neziskových organizací. Cílem toho semináře je prezentace představ o vzájemné spolupráci včetně nastavení uplatňovaných pravidel při realizaci služeb poskytovaných odsouzeným a obviněným. V souvislosti s tímto seminářem je vhodné zmínit tvorbu Návrhu metodického listu, kterým se stanovují výše uvedená pravidla spolupráce s neziskovým sektorem. Tento metodický list by měl ujednotit zásady a povinnosti spolupráce s neziskovkami, evidenci, dokumentaci a požadavky VS ČR vzhledem ke stávajícím standardům jak v sociální tak i protidrogové oblasti.

laboratoř Praha Pankrác

Švýcarská zkušenost

Návštěva kantonu Curych

Na podzim minulého roku ve dnech 12. až 16. listopadu dostala skupina pod vedením vrchního rady plk. Mgr. Milan Hospodky, ředitele OVVaT GR VS možnost zúčastnit se studijní cesty do Žurichu na téma „Přehled justičního systému vězeňství v kantonu Curych“, jejíž součástí bylo i několik návštěv vězeňských zařízení. Cesta byla organizována Beatem Stählim v rámci projektu ministerstva spravedlnosti kantonu Žurich.

Pracovní program zahájila přednáška Floriana Funka z ministerstva spravedlnosti o organizaci vězeňského systému ve Švýcarsku a v kantonech, uskutečněná v rámci návštěvy Vazební věznice Žurich – Airport. Švýcarsko je složeno z 26 nezávislých kantonů, které jsou zodpovědné za výstavbu vězeňských zařízení a investice do vězeňství. Jednotlivé kantony se sdružují do třech konkordátů (západní, vnitřní, východní), neboť je to ekonomicky i organizačně výhodné. Tyto konkordáty koordinují výstavbu a provoz vězeňských zařízení a stanovují společná pravidla pro výkon trestu (například pokud jde o náklady na den pobytu ve výkonu trestu, jednotný postup při přerušení výkonu trestu a podobně). Nad konkordáty stojí Komise pro výkon trestu, která se schází dvakrát za rok a jejímiž členy jsou třeba členové parlamentu a vlády. Kromě toho existuje Konference kantonů, kde je zastoupena justice i policie a Školící středisko pro personál vězeňských zařízení. Od roku 2007 platí ve Švýcarsku nový trestní zákoník.

Široká paleta trestů

Existuje zde i systém trestů v případech, je-li shledána vina pachatele (peněžitý trest, obecně prospěšné

práce či výkon trestu odnětí svobody) nebo ochranná léčba, kterou soud ukládá nezávisle na vině pachatele (stacionární a ambulantní forma léčby psychických poruch a závislostí, opatření pro mladé dospělé nebo detence). Dalšími alternativními tresty je finanční pokuta, a to až do výše deset tisíc švýcarských franků (cca 150 tisíc Kč.) nebo peněžitý trest, který může dosáhnout výše 1,8 milionů švýcarských franků (cca 27 mil. Kč.). Následuje trest odnětí svobody, uložený buď podmíněně (u trestů do dvou let), nepodmíněně (u trestů nad tři roky), případně částečně podmíněně (u trestů do tří let). Nepodmíněný trest odnětí svobody lze za splnění určitých podmínek vykonat v tzv. polovolném vězeňském systému, kdy odsouzený pracuje venku

a volný čas tráví ve věznici.

Ředitel vazební věznice Victor Gähwiler představil vězeňský systém v kantonu Žurich. Úřad pro výkon vězeňství vznikl v roce 1999 a má 110 zaměstnanců. V curyšském kantonu je 14 vězeňských zařízení, kde je k dispozici 1303 míst pro vězněné osoby. V celém Švýcarsku je potom 119 vězeňských zařízení s 6740 místy. Největší věznice kantonu Věznice Pöschwies je určena pro výkon trestu odnětí svobody a má kapacitu 526 míst. Další devět menších věznic je sjednoceno do organizace Věznice kantonu Žurich, každá z nich plní různé funkce. Výhodou sjednocení je snadnější umísťování do specializovaných oddělení, standardizovaný výkon práva i finanční úspory. Výstavba dalších dvou věznic se plánuje.

název	ubytovací kapacita	zabezpečuje
Affoltern	65	VTOS + učební obor, dílna
Dielsdorf	64	muži, ženy, VV, krátké VTOS
Horgen	52	11 míst pro mladistvé, VTOS
Meilen	35	VV, krátké tresty VTOS
Pfäffikon	80	zvýšená ostraha
Winterthur	48	VV, ženy
Žurich	170	VV, ženy
Flughafengefängnis	214	VV, VTOS, vydávací vazba
Urdorf	49	krátké tresty VTOS, neplatičí pokut

Kvalifikace a vzdělávání personálu

Velká pozornost je věnována vzdělávání a odborné způsobilosti personálu. Švýcaři si dobře uvědomují, že dobrou penitenciární práci může dělat pouze kvalitně vyškolený personál. Do vězeňské služby může být přijat pouze člověk, který absolvoval devět tříd základní školy a alespoň tři roky dalšího střední odborného vzdělání a je mu víc než 30 let. Pak ho čeká další studium: 16 týdnů ve vzdělávacím středisku, příprava diplomové práce a získání diplomu opravňujícího k práci ve vězeňském zařízení. Dalšími možnostmi vzdělávání jsou specializované kurzy, organizované vzdělávacím střediskem nebo civilními organizacemi. Psychologové, sociální pedagogové, sociální pracovníci, psychiatři, terapeuti musejí mít vysokoškolské vzdělání, obvykle forenzně zaměřené. Zaměstnanci, kteří jsou v přímém kontaktu s vězněnými osobami, mají stejný status, což přispívá k jejich soudržnosti a eliminuje rivalitu. Dozorcem je příslušník, ale v praxi většinou vykonává činnost, jako v Česku vychovatel oddělení výkonu trestu. Problematika cizinců je ve Švýcarsku velmi citlivá, neboť souvisí se udělováním švýcarského občanství. Přibližně 50-60% vězněných osob má švýcarské občanství, a to včetně přistěhovalců, zbytek tvoří cizinci, v současnosti zejména z Balkánu a z Afriky. Aktuální počty cizinců souvisejí s migračními vlnami, vyvolanými válečnými konflikty a dalšími událostmi v jejich domovských státech. Vězněných cizinců, kteří nemají švýcarský původ, je asi 75%. Ve větších věznicích se udržuje maximální naplněnost, menší zařízení jsou občas mírně přeplněna. Zajímavostí je možnost v případě přeplněných kapacit umístit odsouzeného do věznice jiného kantonu, nicméně je za to zapotřebí zaplatit. Specifikou Švýcarska je vysoké procento trestné činnosti, související s porušením zákona o cizincích a vízovou politikou Švýcarska. Následuje majetková trestná činnost a dopravní delikty - nehody způsobené pod vlivem alkoholu.

Věznice Pöschwies v Regensdorfu

Předchůdcem této moderní věznice pro výkon trestu odnětí svobody byla věznice v Regensdorfu, která fungovala v letech 1901 – 1995. Dnešní věznice pro odsouzené muže má kapacitu 526 míst. Byla vybudována nákladem 230 milionů švýcarských franků (3,5 mld. Kč.). Je určena pro recidivisty, pro odsouzené, u kterých hrozí nebezpečí útěku, pro nebezpečné odsouzené a pro duševně nemocné odsouzené. Vzhledem k tomu, že se jedná o moderní věznici, je zde možné snáze uplatňovat metodu diferencovaného výkonu trestu v malých skupinách. Odsouzení jsou umístěni zpravidla po jednom v oddělených ubikacích, kde je 24 míst. Tato ubytovna je samostatnou jednotkou, má kulturní místnost, jídelnu, místnost pro zacházení, vchodovou kancelář pro vychovatele. Personál pracuje se stálými skupinami odsouzených; na jednu ubytovnu připadá asi sedm vychovatelů, kteří se střídají ve směnách.

Bezpečnost věznice je zajištěna moderní technikou vysoké úrovně. Většina odsouzených pracuje v areálu věznice; do práce jsou zařazováni po individuálním posouzení jejich potenciální nebezpečnosti. Jedná se třeba o pekárnu, malířskou a zámečnickou dílnu nebo o zahradnictví. Ve výkonu trestu jsou organizovány vzdělávací kurzy, ukončené získáním výučních listů, z nichž samozřejmě není patrné, že byly získány ve vězení. Je zde umístěno asi 62% cizinců. Skladba cizinců je zde velmi pestrá, což komplikuje komunikaci s nimi. Z 39% se u nich jedná o násilnou trestnou činnost, z toho asi v polovině případů sexuální motivovanou. Výkon trestu zde zabezpečuje 275 zaměstnanců, z toho 30 žen. Finanční náklady na jeden den pobytu odsouzeného činí asi 270 švýcarských franků (cca 4000 Kč.). Pracující odsouzení se na úhradu nákladů finančně významně podílí, tato věznice prý vykazuje ročně zisk 12 mil švýcarských franků (cca 180 mil. Kč.).

Frank Urbaniok

Psychologicko-psychiatrické oddělení

Vedoucí psychologicko-psychiatrického oddělení Frank Urbaniok vede tým zhruba 35 odborníků, kteří garantují diagnostiku a psychoterapii pro všechna vězeňská zařízení curyšského kantonu. Významným úkolem oddělení je analýza rizik a provádění terapie, která má zabránit recidivě. Oddělení kladě důraz na prediktivní posouzení rizik nebezpečnosti pachatele, prevenční terapie prevenční terapie a na ochranu oběti. Jedná se o velmi propracovaný a strukturovaný systém. Odsouzené je nutné z hlediska prevence diferencovat podle charakteru spáchané trestné činnosti. Na posouzení a vyhodnocení rizik odsouzených navazují různé preventivní terapeutické programy zaměřené na delikt. Realizace terapie pachatelů trestné činnosti v civilních klinických zařízeních je možná z kapacitních a finančních důvodů jen z části. V curyšském kantonu je tento druh terapie proto důsledně zaměřen přímo do vězeňských zařízení. Deliktovou terapii vede asi 30 pracovníků a týká se kolem 1300 pachatelů trestné činnosti ročně. Je realizována buď na základě nařízení soudu, nebo dobrovolně, nebo při výkonu detence. Psychologicko-psychiatrické oddělení je pevně začleněno do rozhodovacího procesu a má důležitý vliv na zacházení s odsouzenými a rozhodování o nich. Oddělení působí i jako špičkové výzkumné pracoviště, zpracovává celoplošná hodnocení nebezpečnosti pachatelů, uplatňuje interdisciplinární přístup a výměnu informací mezi jednotlivými obory, sleduje mimořádné kauzy na mezinárodním poli. Z výzkumů prováděných oddělením například vyplývá, že odsouzení, kteří neprošli terapií, vykazují nesrovnatelně vyšší riziko recidivy; úspěšnost terapie přitom nespočívá v léčbě, ale ve snížení rizika opakování trestné činnosti a s tím související ochrany společnosti. Kontinuální analýza rizik je zjišťována pomocí nástroje FOTRES (Forensisches Operationalisiertes Therapie-Risiko-Evaluationssystem), vyvinutého v roce 2004 doktorem Urbaniokem. Tento multifaktorový nástroj se dnes používá i v dalších zemích. Analýza rizik se provádí i u osob zadržených v dodatečné detenci, které nebyly soudem odsouzeny, ale detence je u nich nezbytná.

Zařízení pro mladistvé

Přibližně tři procenta z celkové populace mladých Švýcarů tvoří problémoví jedinci do dvaceti pěti let věku, kteří jsou odsouzeni za různé delikty. Navštívené zařízení Massnahmenzentrale Uitikon-Zürich je umístěno na venkově ve velmi příjemném prostředí. Hlavní historické budovy sloužily již před sto lety pro léčbu alkoholiků. Nyní jsou sem rozhodnutím soudu umísťováni mladiství a mladí odsouzení do třech forem výkonu trestu: výkon trestu odnětí svobody, výkon trestu odnětí svobody se speciálními opatřeními a výkon trestu odnětí svobody pro mladé dospělé, kterým byl uložen trest delší než šest měsíců. Účelem tohoto střediska je zajištění požadovaného způsobu intenzivního zacházení s mladistvými a mladými pachatelé, který by přispěl k účinné prevenci páchaní další trestné činnosti a zajištění ochrany obětem. V tomto zařízení je uzavřené oddělení, ve kterém jsou umísťováni všichni nově příchozí po tři měsíce, v odůvodněných případech i déle. V polootevřeném oddělení je odsouzeným dána určitá důvěra, takže se mohou pohybovat částečně mimo areál bez dozoru. Ubytovací prostory jsou obklopeny dílnami, skleníky a farmou, kde je chován hovězí skot a další drobné zvířectvo. Kapacita zařízení je 50 míst pro odsouzené muže. Pracuje zde 62 stálých zaměstnanců, z toho asi 35% žen. Jednotným cílem personálu v rámci zacházení s mladými delikventy je docílení změny jejich myšlení a postojů. Ředitel zařízení Michael Hubertus, sám odborník psycholog a sociální pedagog, realizuje vlastní propracovanou metodu, kterou nazývá konfrontativní pedagogikou. Základem práce s mladými lidmi je všestranný rozvoj jejich osobnosti, získání vzdělání, možnost pracovního zařazení a aktivní účast v různých formách terapie. Všechny tyto složky působí dohromady. Velký důraz klade ředitel Hubertus na motivaci zaměstnanců, každý z nich musí stále vědět proč, co a jak dělá. Zaměstnanci pracují týmově, důležitým faktorem úspěchu je zastávání stejných hodnot a náhledu na věc. Personál může být v pokušení zneužít svoji moc nad odsouzenými při vymezování hranic. Dalším rizikem může být nedostatečné rozlišování osobní a obecné roviny při jednání s mladými delikventy. V této souvislosti zaměstnancům pomáhají přijatá systémová opatření, například povinnost odsouzeného podrobit se testu moči na přítomnost drog po návratu ze školy. Zaměstnanci by měli být schopni s mladými komunikovat úplně o všem, žádné téma by nemělo být tabu. Velmi důležité je ale stanovení hranic a důsledné vyžadování jejich dodržování.

Konfrontativní pedagogika

Tento pedagogický přístup je východiskem pro zacházení s mladistvými a mladými odsouzenými. Je zaměřena na myšlení a jednání, změnu perspektivy. Špatné východí rodinné či sociální podmínky nejsou v žádném případě omluvou pro spáchaný delikt. Úkolem zaměstnanců je zmapování poměrů a zjištění rizikových faktorů, vedoucích ke spáchání deliktu. Odsouzení jsou vedeni k zodpovědnosti za vlastní myšlení a jednání. Zaměstnanec může být solidární s odsouzeným jako s člověkem, nikoliv však se spáchaným deliktem. Příčinou páchaní násilné trestné činnosti mladými muži je často snaha vyniknout, vymezit se. Úkolem zaměstnanců je umožnit jim získat nové zkušenosti, vyniknout a získat respekt legálním způsobem. Odsouzení jsou neustále konfrontováni se spáchanou trestnou činností, a to i při řešení maličností každodenního života. Za nejdůležitější složku zacházení s mladými odsouzenými je považováno jejich vzdělávání. Mají proto možnost získat výuční list ve 14 učebních oborech a v osmi odvětvích. Pro každého z nich je vytvořen individuální způsob získání vzdělání. Úroveň výuky, včetně používaných pomůcek a strojů, musí být srovnatelná s civilním školstvím. Po propuštění na svobodu je tak lépe zaručena návaznost studia v civilním školském zařízení.

Frank Urbaniok

Prohlídka věznice Pöschwies

Česká delegace navštívila vnitřní pracoviště věznice – např. zámečnickou dílnu a zahradnictví, ve kterém odsouzení pěstují zeleninu a květiny a které se skládá ze z několika velkých skleníků. Při prohlídce ubytovny pro 24 odsouzených se hosté dozvěděli, jaký je systém telefonování odsouzených, kolik si mohou vydělat, jak provádějí bezhotovostní a hotovostní platební operace, jaké volnočasové aktivity mají k dispozici, jak se mohou vzdělávat nebo jakých terapií se mohou zúčastnit. Vybavení běžné cely pro odsouzené standardně zahrnuje kávovar, dřevěný nábytek, WC a umyvadlo; odsouzený dále může mít vlastní TV přijímač i počítač. Na chodbě oddílu jsou 24 hodin denně k dispozici sprchy. Součástí bezpečnostních opatření jsou rutinní prohlídky cel. Systém stravování je propracovaný, věznice poskytuje běžnou stravu, muslimskou, vegetariánskou, syrovou, různé typy dietní stravy apod. Zajímavostí byla předvedená metoda ochrany osobních údajů vězňů: před příchodem delegace zakryli pracovníci jmenovky odsouzených na dveřích cel.

Úskalí svobodného přístupu k informacím ve vězeňské službě

Michaela Tumová

Právo na informace je ústavně deklarované politické právo, jehož prostřednictvím se oprávněný subjekt, tj. každá fyzická nebo právnická osoba může po Vězeňské službě České republiky domáhat poskytnutí informací, přičemž žadatel vůbec nemusí svou žádost o poskytnutí informace odůvodňovat, ani prokazovat, jaký zájem na informaci má. Toho se mnohdy snaží využívat vězněné osoby, aby se dostaly k různým nepřístupným dokumentům a předpisům.

Listina základních práv a svobod zaručuje právo na informace v čl. 17, který zakotvuje povinnost státních orgánů poskytovat přiměřeným způsobem informace o své činnosti. Legislativní rámec pro poskytování informací byl dán zákonem č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, který nabyl účinnosti dne 1. ledna 2000, dle něhož je umožněno veřejnosti nahlédnout pod pokličku do té doby uzavřené veřejné správy. K provedení zákona byla vydána Instrukce Ministerstva spravedlnosti č.j. M-1827/99 ze dne 21. prosince 1999, kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím.

Poskytované informace mají sloužit především žadatelům (osobám „z venku“) k vytvoření uceleného obrazu o činnosti Vězeňské služby České republiky. V praxi se bohužel běžně stává, že tyto právní normy slouží pouze obviněným či odsouzeným, kteří se mnohdy prostřednictvím dané legislativy snaží získat určité jim nepřístupné dokumenty, zejména vnitřní předpisy Vězeňské služby České republiky nebo hodnocení zpracovaného v rámci programu zacházení a zasílaného soudu při rozhodování o přeřazení odsouzeného do mírnějšího typu věznice aj., přičemž je právním výkladem evidentní, že tyto dokumenty nelze chápat jako „informaci“ ve smyslu uvedeného zákona.

Co je vlastně informace?

Informací se rozumí přímé nebo zprostředkované sdělení údajů o skutečnostech, které se týkají:

- a) zákonem stanovené působnosti subjektu povinného poskytovat informace,
- b) činnosti povinného subjektu, vyplývající z jeho působnosti nebo s ní bezprostředně související, a jejich výsledků, jakož i hlavních záměrů povinného subjektu a jím přijatých opatření,
- c) charakteristiky povinného subjek-

tu, zejména jeho postavení, organizace a dělby (rozdělení) práce, úkolů, způsobu jejich plnění a hospodaření

Za informaci se nepovažují stanoviska a právní názory, zejména výklad zákonů a jiných právních předpisů, jakož i hodnotící zprávy a ucelené databáze v jakékoli, zejména elektronické podobě. V pochybnostech, zda jde o informaci, vychází Vězeňská služba České republiky také z toho, že právo na informace je ústavně zaručeným, politickým právem, jehož prostřednictvím se občané podílejí na výkonu státní moci a kontrole činnosti státních orgánů.

Na tomto místě je nutno připomenout, že je právně irelevantní, zda žadatel svoji žádost o poskytnutí informace podává s odkazem na zákon o svobodném přístupu k informacím, neboť pouze povinný subjekt je oprávněn kvalifikovat, zda se jedná o informaci dle citovaného zákona. Tento názor prezentuje i Nejvyšší správní soud ve svém judikátu publikovaném pod č.j. 10 Ca 174/2005, jehož podstatná část zní: „Formální označení podání jako žádosti podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, není způsobitelné vyvolat právní účinky, které tento zákon spojuje toliko s podáním o určitém, dle zákona relevantním, obsahu. Takový výklad by byl v rozporu s účelem a smyslem právní úpravy provedené zákonem č. 106/1999 Sb. a nutně by musel v aplikační praxi vyvolat nežádoucí účinek, když povinné osoby by pak musely reagovat na podání zjevně se vymykající jejich zákonem založené působnosti. Žadatel se může domáhat poskytnutí pouze těch informací, jež se vztahují k působnosti povinného subjektu; do působnosti Ministerstva spravedlnosti přitom nepatří poskytovat obecné výklad právních norem či zaujímat odborná teoretická stanoviska k jejich aplikaci.“

Omezení přístupu k informacím

Omezení práva na poskytnutí informace je dána již v samotném ústavním zákoně - Listině základních práv a svobod, která povoluje chránit informace před poskytnutím „jde-li o opatření demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu a veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti“ (čl. 17 odst. 4 Listiny), popř. vyslovuje pozitivně právo každého na ochranu osobnosti a na ochranu před neoprávněným zveřejňováním údajů o své osobě (čl. 10 Listiny). Předmětné výjimky (omezení) garantuje zákon tak, že vymezuje kritéria k určení informací, které povinný subjekt nesmí, popř. nemusí poskytnout.

Vězeňská služba České republiky nesmí poskytnout informace, které jsou utajovanou skutečností v smyslu zák. č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti, ve znění pozdějších předpisů. Za utajovanou informaci se ve smyslu citovaného zákona považuje informace v jakémkoliv podobě zaznamenaná na jakémkoliv nosiči, jejíž vyřazení nebo zneužití může způsobit újmu zájmu České republiky nebo může být pro tento zájem nevýhodné, a která je uvedena v seznamu utajovaných informací.

Rovněž se neposkytují informace, jež jsou předmětem obchodního tajemství. Co je obchodním tajemstvím stanoví § 17 obchodního zákoníku, který zní: „Obchodní tajemství tvoří veškeré skutečnosti obchodní, výrobní či technické povahy související s podnikem, které mají skutečnou nebo alespoň potenciální materiální či nemateriální hodnotu, nejsou v příslušných obchodních kruzích běžně dostupné, mají být podle vůle podnikatele utajeny a podnikatel odpovídajícím způsobem jejich utajení

zajišťuje.“ Naplnění a trvání všech uvedených znaků je předpokladem vzniku a trvání práva na obchodní tajemství, které můžeme chápat jako právo absolutní. Charakter obchodního tajemství ztrácí informace v případě, že se stala v příslušných kruzích běžně dostupnou nebo jestliže ji podnikatel nemá zájem nadále utajovat anebo ji přestal odpovídajícím způsobem nadále utajovat. Za předmět obchodního tajemství se však nepovažuje informace, která vypovídá o příjemci prostředků z veřejných rozpočtů. O této osobě povinný subjekt poskytne informace v rozsahu: jméno, příjmení, rok narození, obec, kde má příjemce trvalý pobyt, výše, účel a podmínky poskytnutých finančních prostředků.

Ochrana osobních údajů

Osobnost odsouzeného či obviněného, jeho soukromí a ochrana jeho osobních údajů, s nimiž Vězeňská služba ČR při své každodenní činnosti přichází do styku, patří mezi prioritní a zákonem chráněná data. Při nakládání s osobními údaji o odsouzených či obviněných musí Vězeňská služba postupovat velice obezřetně, neboť tyto údaje podléhají speciální ochraně danou zákonem č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů.

Za osobní údaj se považuje jakákoliv informace týkající se určeného nebo určitelného subjektu údajů. Subjekt údajů se dle citovaného zákona považuje za určený nebo určitelný, jestliže lze subjekt údajů přímo či nepřímo identifikovat zejména na základě čísla, kódu nebo jednoho či více prvků, specifických pro jeho fyzickou, fyziologickou, psychickou, ekonomickou, kulturní nebo sociální identitu. Citlivým údajem je poté osobní údaj vypovídající mimo jiné o odsouzení za trestný čin. Při své pracovní činnosti se zaměstnanci Vězeňské služby často dostávají do situace, kdy se žadatel domáhá poskytnutí informace o tom, zda konkrétní odsouzený či obviněný se nachází v té které věznici, a to právě s ohledem na zákon o svobodném přístupu k informacím. Především argumentují tím, že jsou příbuzní některé odsouzené či obviněné osoby a „potřebují se přece jenom dozvědět, kde jejich příbuzný sedí, za jaký trestný čin a jaká délka výkonu trestu mu byla soudem vyměřena, protože chtějí tuto osobu navštívit nebo poslat nějaký balíček na přilepšenou“. Často dochází i k situacím, kdy údajný příbuzný hledá svého bratra, švagra, bratrance apod., přičemž je obeznámen s tím, že jeho příbuzný „sedí“, bohužel však netuší, ve které konkrétní věznici a vehementně se dožaduje sdělení, v kterém konkrétním zařízení se nachází. V této situaci skutečně zaměstnanci věznice nezbyvá nic jiného, než nepodlehnout kverulant-

skému jednání těchto žadatelů a trpělivě tyto žádosti o „informace“ odmítat. V opačném případě se zaměstnanec Vězeňské služby vystavuje nebezpečí trestního stíhání pro trestný čin stanovený v § 178 trestního zákona – neoprávněné nakládání s osobními údaji. V uvedeném ustanovení je zakotveno, že trestného činu se dopustí ten: „Kdo, byť i z nedbalosti, neoprávněně sdělí, zpřístupní, jinak zpracovává nebo si присвоjí osobní údaje o jiném shromážděné v souvislosti s výkonem veřejné správy“. Trestní sazba stanovená pro tuto skutkovou podstatu činí odnětí svobody až na tři léta nebo zákaz činnosti nebo peněžitý trest. Stejně bude potrestán, kdo osobní údaje o jiném získané v souvislosti s výkonem svého povolání, zaměstnání nebo funkce, byť i z nedbalosti, sdělí nebo zpřístupní, a tím poruší právním předpisem stanovenou povinnost mlčenlivosti. Přitěžující okolností, ke které soud v trestním řízení přihlíží je skutečnost, že trestný čin byl spáchán tiskem, filmem, rozhlasem, televizí nebo jiným obdobně účinným způsobem nebo byla-li způsobena vážná újma na právech nebo oprávněných zájmech osoby, již se údaj týká.

Vnitřní předpisy lákají

V neposlední řadě je povinný subjekt oprávněn odmítnout poskytnutí informace týkající se svých vnitřních pokynů a personálních předpisů. Pod pojmem „vnitřní pokyny a personální předpisy“ je nutné chápat interní normativní instrukce, jež nejsou obecně závazné, vyplývají ze vztahu nadřízenosti a podřízenosti a mají omezenou působnost na osoby v určitém služebním postavení v rámci povinného subjektu a jemu podřízených organizací. Převáděno do podmínek Vězeňské služby se jedná vždy o vnitřní předpisy, tedy nařízení generálního ředitele, metodické listy generálního ředitele či ředitelů jednotlivých odborů generálního ředitelství, jakož i nařízení ředitelů věznic. Jak už jsem zmiňovala v úvodu, právě tyto dokumenty jsou pro odsouzené či obviněné velikým lákadlem a prostřednictvím čl. 17 Listiny základních práv a svobod nebo zákona o svobodném přístupu k informacím vyvíjí neustálou snahu o zpřístupnění těchto dokumentů. Ve své praxi jsem se setkala se situací, kdy se odsouzený domáhal poskytnutí kopie nařízení generálního ředitele s odvoláním na „zákon o svobodném přístupu k informacím“ a když jsme mu ji odmítla poskytnout s tím, že jeho žádost nelze právně kvalifikovat jako „informaci“ ve smyslu citovaného zákona, odvolal se na Generální ředitelství Vězeňské služby. Samozřejmě i u vyšší instance se svojí žádostí neuspěl, nicméně svojí literární činností nadlouho zaměstnal několik kvalifikovaných pracovníků vězeňské služby, což je podle mého názoru občas hlavní snahou většiny odsouzených.

Z tohoto stručného posouzení je patrné, že poskytování informací v oblasti veřejné správy je aktuálním problémem všech řídicích pracovníků, a to samozřejmě nejenom v podmínkách Vězeňské služby České republiky. Mám však zato, že především v našem prostředí by tuto problematiku poskytování informací měli činit pouze kvalifikovaní zaměstnanci, kteří se dobře orientují v právní úpravě poskytování informací a reflektují i příslušnou judikaturu soudů z této oblasti právních vztahů.

Exkurze do komunitárního práva

V rámci Evropské unie je upraven přístup k dokumentům EU zvláštním kodexem ze dne 16. 12. 1993, jenž navázal na Deklaraci o přístupu k informacím, která je přílohou Závěrečného aktu ke Smlouvě o Evropské unii. Režim poskytnutí informací je zde podrobně specifikován, včetně vymezení okruhu informací, které nebudou poskytnuty. Kodex formuluje několik základních principů svobodného přístupu k informacím:

- a) veřejnost má mít co nejširší přístup k dokumentům Komise a Rady,
- b) žádost o poskytnutí informace má být podána písemně a má co nejpřesněji identifikovat požadovaný dokument,
- c) po dohodě se žadatelem mají být řešeny opakované žádosti a žádosti týkající se mimořádně obsáhlých dokumentů,
- d) poplatek za poskytnutí kopie dokumentu musí být přiměřený,
- e) o žádosti musí být rozhodnuto do jednoho měsíce,
- f) instituce mohou odmítnout informace týkající se veřejné bezpečnosti, mezinárodních vztahů, stability měny, soudních rozhodnutí, ochrany soukromí, obchodního a průmyslového vlastnictví, finančních zájmů Společenství apod.

Ustanovení § 1 Instrukce Ministerstva spravedlnosti č.j. M-1827/99 ze dne 21. prosince 1999, kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím.

2 Viz. Důvodová zpráva k zákonu č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím

Druhá část článku, která se bude věnovat procesní stránce poskytování informací, subsidiárně využívající i správního řádu, vyjde v příštím čísle Českého vězeňství.

Člověk jako osobnost

Uvědomili jsme si své sobectví: léta, co pořádáme společné semináře (Vězeňská duchovenská péče a odborní a jiní zaměstnanci Vězeňské služby) se vztahujeme především ke klientům, kteří sedí „in“, abychom byli ve své pastorační službě také „in“, rozuměj ve věci. Probrali jsme během posledních osmi let nejrůznější témata, atraktivní a živá – a vysoce aktuální, mezi nimi i otázku dynamické bezpečnosti, hranice humanity (na základě analýzy hodnocení rizik a potřeb), etické kodexy, atd. To vše obrácené k osobám, které držíme v izolaci od společnosti, aniž bychom

silněji vnímali potřebu reflexe našich vlastních problémů i otázek, týkajících se našich spolupracovníků ve Vězeňské službě.

Tentokrát jsme hledali ve svých spolupracovnících a sami v sobě osobnosti, které nejen plní povinné zadání svých profesí, ale které navíc svou činnost vnímají a cítí z daleko hlubší roviny – a překračují tak rozsah a formu svého zaměstnání a berou je téměř jako poslání.

Našli jsme osobnosti – ale rovněž příčiny procesu, který osobnosti vyčerpává až do netečnosti. Nejen nedostatek financí, ale mediální deho-

nestaci tak důležitého „vztahového“ zaměstnání, jakým je práce ve vězení. Uvědomili jsme si, že se často role převrací a z autority zaměstnance se před vězněm stává trapný vykonavatel předpisů. Rádi bychom vrátili vězeňskému pracovníkovi důstojnost a respekt. Toto nejednoduché odhodlání naráží ovšem na nedostatky společenské objednávky. Vracet odpovědné myšlení a konstruktivní náměty do společnosti je především úkolem duchovních a dalších humanitních pracovníků. Třeba se mravenčí úsilí někde projeví; třeba to pomůže, když nám Bůh k tomu požehná.

(bp)

Vzpomínka na Tomáše Vlasáka

Bohdan Pivoňka

„.... my tady hledáme právo a spravedlnost...“ znělo většinou tam, kde se Tomáš právě nacházel: v kostele Na Slupi, v nemocnici u sv. Alžběty, v kruhu blízkých, ve vězení. Sféry jeho nepokojné existence se vzájemně protínaly a vytvářely jednotu jeho osobnosti. S trochou nadnesenosti lze tvrdit, že ho znali všude. Tedy ne zase tam, kde se dělaly kšefty a zakládaly politické posty; jako chartista a „podzemní“ kněz byl k takovým pokusům značně kritický – dráždila ho představa, že v lidském světě nelze žít bez „struktur“ a profilované politické tendence; nejraději by všechna mocenská seskupení rozmetal, aby měl čas na člověka. Na člověka, ne obecně na lidi. Nepřehlédl stín v zákoutí, bolest v duši, strach v oku, rdousící nespravedlnost. A dovedl se proti ní postavit.

„Alžbětinky“ na něho nenechaly dopustit. Měly, pravda, jako řádové sestry vypěstovaný smysl pro své „upozadění“ a s Tomášem velkou trpělivost. Možná, že se i vroucně modlily, aby bylo jejich knězi odpuštěno. Před oltářem byl velice málo, spíš mezi lavicemi. A vedl rozhovor. Diskutoval, občas i vyvolával: „.... a co si myslíš Ty?“ (zásadně tykal, nikoliv z neúcty – vždyť Nejvyššímu také nevykám, to je ta naše konvence, smysl pro pokleslou slušnost na nepravém místě.) Příslušnost k té které církvi zase pro něj nehrála až tak podstatnou roli; na tu svou však nikdy nedal dopustit, pokud šlo o její hlubinné základy. Právě tak program bohoslužby byl pružný, elastický, plný možných prostorů, kam bylo možno umístit názor někoho z přítomných, zkušenost, zážitek, poučení. A ještě mnohem víc, co již přesahuje účel

Tomáš Vlasák

této vzpomínky.

Při své službě ve vězení autority nešetřil. Možnost ubrat tomuto kategorickému soudu na váze omezením „většinou nešetřil“ – jsem zamítnul; prostě tak to bylo. Při návštěvě v americkém federálním vězení v Cumberlandu, kam jsme zavítali při návštěvě světové konference IPCA ve Washingtonu, se jejich pana ředitele optal svou odvážnou angličtinou: „Jak dlouho tady šéfujete – a kdy už odejdete?“ Překvapený ředitel vězení se rychle zorientoval a zeptal se své suity, zda si někdo myslí, že by měl odejít; nikdo nebyl toho názoru a tak to Tomášovi sdělil. Pak si s úsměvem podali ruce. I někteří naši páni ředitelé si na takového pana Vlasáka vzpomenu: ne vždycky s lehkým srdcem, Tomáš byl vši v kožichu, pokud šlo o nějakou pracně ukrývanou nepravost, či když nabyl dojmu, že se někde potlačuje právo. Funkcionář na všech úrovních mohl svou existenci

ospravedlnit pouze tím, když prokázal neústupnost k podvodu a ke lži, doprovázenou akcí za spravedlnost. Ať se to týkalo kohokoliv. I třeba členů výkonného výboru Vězeňské duchovenské péče, jehož byl členem. Nebo jeho předsedy či tajemníka. Tomáš bděl nad kontrolou čistých vztahů – na všech stranách: před katrem – i za ním.

Ani své klienty nešetřil: probíral s nimi až filosoficky jejich pozici, nepropadl beznaději při tom, jak se vrstevily jejich přestupky, přečiny, zločiny, hříchy, navrhoval cestu ke spravedlnosti a právu, s nepokrytou vahou své osobnosti říkal ostrou pravdu o minulosti – a přitom nevytláčil naději na změnu: byla totiž skryta v hloubce konceptu jeho nesnadného života, podporována upřímnou vírou v oběť Ježíšovu a ve smysl utrpení. Tak se většinou nenechal vyvést z míry, vždy s vážným, mírně nabroušeným úsměvem. Jen jednou

mu poklesly koutky – tehdy, když mně sděloval, že jeden chlapík, zatím co byl Tomáš v uličce v kostele, mu v sakristii ukradl mobil. Pamatuji se, že tenkrát čtrnáct dní nešel do vězení....

Nejsem sám, kdo na Tomáše vzpomíná. Ta vzpomínka není zase příliš smutná, podivná. Posledních pět let jej řádně potrápilo: po totálním kolapsu organismu skoro zázrakem přežil, těžce postižen na těle i zrak, nikoliv na duchu. Rodiny jeho bratrů a také některé spolusestry vzaly na sebe tíhu asistenční služby. A pak došlo k vysvobození. V pátek 9. května se s ním u sv. Ignáce na Karlově náměstí v Praze rozloučila část jeho známých, pod vedením Mons. Václava Malého, pražského světícího biskupa. Promluva vystihla základní kameny Tomášova života. Nechyběl ani pozdrav emeritního evangelického faráře od Salvátora Alfréda Kocába – zcela ve stylu Tomášovy životní praxe. Atmosféru dokreslilo Malého prohlášení, že si pro tu příležitost nevzal biskupskou mitru, že by se to k Tomášovi nehodilo.

Část známých se s ním rozloučila; další loučení bude postupné, dynamické, zasahující neodhadnutelné množství lidí, intelektuálů, vězňů, nemocných, spolupracovníků, spoluvěřících i jinak věřících, propuštěných, dobrovolných duchovních ve vězení, kaplanů, ředitelů věznic, šéfů i podřízených všech kategorií. Vzpomínky trvají, nejsou ucesané, jako Tomášova osobnost nebyla. Nebyl svatý, ani si na něj nehrál. Ale nezačal si se zlým, alespoň, jak se nám vidí. Jak se vidí Tomu nahoře, se jednou uvidí....

P. Tomáš Vlasák

se narodil 15.2.1932 v Praze. Po ukončení studia na gymnáziu s výborným prospěchem nebyl přijat na vysokou školu pro postoj své rodiny k tehdejšímu režimu. Základní vojenskou službou prošel u jednotek PTP a poté pracoval jako dělník. Kvůli svým protikomunistickým názorům byl v roce 1971 propuštěn ze zaměstnání, byl opakovaně vyslýchán STB a několikrát zatčen.

Tomáš Vlasák se vždy zajímal o teologii a křesťanství, jako dělník začal studovat a připravovat se na cestu kněžství. Kněžské svěcení přijal v r. 1992.

P. Vlasák byl v pražské arcidiecézi pověřen nemocniční a vězeňskou duchovní správou, působil jako administrátor farnosti Nejsvětější Trojice v Podskalí a jako rektor kostela Panny Marie Bolestné (Na Slupi) v Praze 2. Od roku 2005 byl ve výslužbě. Zemřel 30.4.2008 ve věku 76 let.

Aktuálně z činnosti odborových organizací

Měsíc červen byl nejen bohatý, ale i významný pokud jde události v životě odborových organizací Vězeňské služby České republiky, jejich činnost a samozřejmě i důležitý z hlediska aktivit samotných odborářů, každého jednotlivého člena odborů.

Jedním ze stěžejních bodů činnosti v tomto období bylo projednávání a zaujetí postoje odborových organizací a jejich členů k vyhlášené celokonfederální výstražné hodinové stávce proti vládním reformám na den 24. června 2008, která byla adresována odborovým svazům sdruženým v ČMKOS a jejich odborovým organizacím. Koordinační výbor se otázkami souvisejícími s možnostmi a hlavně způsoby podpory požadavků odborů, zejména v oblasti odměňování zaměstnanců ve veřejných službách a státní správě, intenzivně zabýval. Zpracoval stanovisko pro předsedy a členy základních organizací, v němž zdůraznil, že Vězeňská služba České republiky má jako organizační složka státu plnit zásadní úkoly na úseku vězeňství jedinečné a specifické postavení, které v podstatě neumožňuje přerušit práci a navíc přerušení výkonu služby příslušníky Vězeňské služby je limitováno i platnou právní úpravou služebního poměru, tudíž při zvažování přístupu k vyhlášené celokonfederální stávce bylo nutné z této reálné situace vycházet. V této souvislosti Koordinační výbor proto odborovým organizacím a odborářům doporučil zvolit formu spíše symbolické podpory, určité manifestace postojů a zájmů odborářů, avšak bez přerušení práce z důvodů nezbytnosti poskytovat osobám ve výkonu trestu a obviněným ve výkonu vazby stálé služby a současně nezbytnosti odpovědně plnit další hlavní úkoly Vězeňské služby. Zástupci Koordinačního výboru v tomto smyslu pak informovali vedení Vězeňské služby České republiky, přičemž je ujistili, že akce odborářů nejsou v žádném případě myšleny a vedeny proti Vězeňské službě České republiky jako zaměstnavateli a stávajícím podmínkám výkonu práce a služby.

Určitě neméně významnou událostí v činnosti Koordinačního výboru a základních odborových organizací Vězeňské služby České republiky v minulém období byly kroky související s přípravou i vlastním ustavením Sekce Vězeňské služby České republiky jako součásti Odborového svazu státních orgánů a organizací. Tento krok v reorganizaci je nutno především vnímat jak další posílení role odborářů a odborů působících u zaměstnavatele, jako výraz úlohy dobrovolného sdružení základních organizací odborového svazu působících v rámci Vězeňské služby České republiky.

Úlohou sekce přitom i nadále bude především zajištění jednotného postupu a koordinace činnosti základních organizací zejména při prosazování práv a oprávněných zájmů zaměstnanců především v oblasti pracovníprávní včetně odměňování, ve věci zlepšování podmínek výkonu služby, působení v sociální, v neposlední řadě v oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, a také v dalším rozvoji péče o zaměstnance a jejich kulturních a sportovních zájmů.

Z podrobností ohledně konstituování Sekce odborových organizací Vězeňské služby České republiky je důležité také ještě připomenout, že jednání Koordinačního výboru na svém zasedání dne 27. června 2008 za účasti předsedkyně Odborového svazu státních orgánů a organizací Aleny Vondrové projednalo a schválilo návrh stanov Sekce a zásady pro její hospodaření. Současně do vedení sekce byli zvoleni Bc. Josef Malý – předseda, ing. František Verner – 1. místopředseda a Jaroslav Aim – 2. místopředseda. Do funkce revizora byla zvolena Mgr. Ludmila Vocetková a tajemnicí Jana Bedečová.

Z nejbližších úkolů ustavené Sekce odborových organizací Vězeňské služby České republiky je nutno zdůraznit svolání plenárního zasedání Koordinačního výboru sekce, dále zajistit ofenzivnější a hlubší informování o činnosti odborů na jednotlivých organizačních jednotkách včetně věznic a vazebních věznic, v nichž doposud odborová organizace nevznikla či nepůsobí.

Pokud jde o plány a úkoly do konce roku 2008, Koordinační výbor si je vědom své odpovědnosti v oblasti kolektivního vyjednávání, tudíž považuje za jeden ze svých hlavních úkolů zahájit jednání o podobě Kolektivní smlouvy resp. dohody. Dále připravení Dohody o tvorbě a čerpání rozpočtu Fondu kulturních a sociálních potřeb na další období. Cílem těchto jednání je přispět k dalšímu zkvalitnění podmínek výkonu práce zaměstnanců a podmínek výkonu služby příslušníků Vězeňské služby České republiky, které tak budou plně odpovídat náročnosti, významu a odpovědnosti vykonávaných profesí i potřebám aktivního odpočinku a potřebě vhodné regenerace fyzických a psychických sil zaměstnanců a příslušníků.

(mb)

**Mezinárodní konference ICPA - Deset let učení,
Praha 26. 10. - 31. 10. 2008**

ICPA

Prison Service of the Czech Republic

October 26 - 31, 2008

10th AGM & Conference Prague, Czech Republic

